

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Helyben házhoz hordva és vidékre postai megküldéssel:

Negyedévre 1.50 kr. Két óra 1.—kr.
Félévre 3.— » Egy óra —.50 »
Égész évre 6.— » Egyes szám helyben és vidéken 6 kr.

HIRDETÉSEKET

Árszabály szerint számítunk. Bélyegdíj minden hirdetésért 30 kr.

Nyiltér minden sor 20 kr.

ŐRÁLLÓ.

POLITIKAI, SZÉPIRODALMI ÉS KÖZGAZDASÁGI LAP.

Megjelen hetenkint kétszer u. m.: szerdán és szombaton.

SZERKESZTŐSÉG:

hova a lap szellemi részét illető közlemények s előfizetési díjak küldendők SÁROSPATAK, GORTVAY-FÉLE HÁZ.

A hirdetési díjak és a lap szétküldésére vonatkozó felszólalások a kiadóhoz, Steinfeld Jenő nyomdászhoz küldendők.

Kéziratokat nem adunk vissza.

Bérmertellen leveleket nem fogadunk.

FŐMUNKATÁRS:
CSENGEY GUSZTÁV.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS:
DR. BARTHA BÉLA.

KIADÓ:
STEINFELD JENŐ.

Gondolatok.

„Nyelvben él a nemzet” vagy is nyelv teszi a nemzetet s az egynyelvűség adja meg a nemzetnek az egységet, az erőt. Thiers a híres francia történetíró, miniszterelnök és köztársaság-alkotó a maga akadémiai beköszönő beszédében mondja, hogy „ha az emberi társadalomnak célja közösségbe egyesíteni az embereket ezreit, vezetni, gondolkodni, tenni, mint egy egyén az egység szabadságával s a szám mindenhatóságával: mi felesleges, mi magasztos látvány, ha egy több millióból álló nép engedelmeskedik ugyanazon törvénynek, beszéli ugyanazon nyelvet, vezetetik csaknem mindig ugyanazon gondolatból, ugyanazon akarral lelkesítve törekszik együttesen egyenlő lépésekkel ugyanazon cél felé: az ily nép lehet féltelen elhatározásainak rögtönössége és heve által, de ha okosság vezeti, hatalma magára s az emberiségre mérhetlen, ellenállhatlan.” Ily gondolatoktól lelkesülve azon államfők kik saját nagyságukat s hatalmukat nemzetük nagyságában és hatalmában keresték, érdeküket nemzetük érdekével egyesítették, semmit sem mulasztottak el, hogy a kormányzatuk alá jutott nemzet kebelében a szét húzó nemzetiségek közepette az egységet létrehozzák. I. Napoleon még mint Buonaparte tábornok — bár nem született francia — áthatva saját maga s egy nagy nemzet hatalma és dicsősége vezéreszméjétől, első konzullá választása után a direktorium által száműzetésre, tömlőre kárhóztatott szabadságra helyezésével s a kezességi eskü eltörlésével a kedélyek lecsendesítésére szolgáló engedményeket megadván, egész figyelmét a köztársasággal hadilábon állott Vendéera fordította, s a mint a lázadást vezető királypártiak — kiknek egy része Vendéében fásztotta a hadi erőt, más része Párisban eselszövényekkel foglalkozott, a kormány megbuktatása végett újabb meg újabb tervekkel koholva ügyük győzelemre juttatásához — az általa tett intézkedésekből kilátták, hogy ügyük forduló ponthoz jutott — azzal biztatva magukat hogy ily kiváló egyén izlését ki nem elégítheti a forradalom által nyújtott ingatag szerep, hogy mint elődei elmerüljön, és hogy jobban tetszhet neki biztos állás békés és rendezett monarchiában, tehát hogy jobban megillette őt Monk mint Cromwell szerepe — elkezdtek kiegyezésről gondolkodni, tehát közbenjáró után néztek s azt azon diplomaták közt — kik a viszonyok tanulmányozása végett frankonban tartózkodtak — Hyde de Neuville és d' Audigné személyeikben feltalálták. Nem szükség mondani — jegyzi meg Thiers a francia történetíró — mennyire csalódtak ezen emberek Bonaparte felőli reményükben. Ezen rendkívüli ember már akkor érezte tehetségét, érezte nagyságát s nem akart egy pártnak sem szolgálja lenni. Ha nem szerette is a felzavart állapotot, de szerette a forradalmat; ha nem szerette a szabadság visszaéléseit, akarta a társadalmi reformot, a mit létesíteni céljával tűzött ki — óhajtotta a forradalom diadalát, vágyott a dicsőségre, hogy azt befeljezze s létesítse a dolgok békés és rendezett állapotát. Tehát megakart maradni főnek, nem ragaszkodva a kormányzat egy alakjához sem, de hogy eszközévé legyen bármely hatalomnak a gondviselésén kívül: hogy erre ne vállalkoztunk, ahhoz már volt elég dicsősége és önzete. — Elfogadta tehát Hyde de Neuville és d' Audigné, meghallgatva kevésbé vagy jobban átlátszó sugalmazásait, de kinyilatkoztatta érthetően szándékát, miszerint megszüntet minden üldözést, megközelíthetővé teszi minden fél előtt a kormányt, nem enged érvényesülni semmi más csak a forradalmat, érve azt legjobb értelmében; kinyilatkoztatta határozott akaratát, hogy észszerű alapokon kész egyezkedni a vendéi vezetőikkel, vagy kiirtani az utolsó szális s alig mult el konzulágának egy hónapja Vendée, egyik vezértábornoka családja s maga sorsát kezeibe tette le, a fegyverszünet Vendée Bretagne Normandia pártú főnökeivel megkötöttet.

Cronwell Olivér — a híres angol történetíró szerint — the greatest prince that has ever Eng-

land — a legnagyobb fejedelem a ki valaha Angolországban uralkodott — el lévén határozva, hogy Irlandban véget vet az ott dult vallási és nemzeti-ségi villongásoknak, féken tartva követőinek lángoló lelkesedését, oly harcot kockáztatott, minőt Izrael fia merészeltek Kanaán lakosai ellen — kardja élével sujtotta a bálványozókat, oly módon, hogy nagy város lakók nélkül maradtak, némelyeket kiűzött a kontinensre, másokat kiszállított Nyugat-Indiába s helyöket betöltötte szász eredetű telepesekkel s Kalvin követőivel. S különös mondani is — jegyzi meg a történetíró — az ő vas kormánya alatt a tartomány a jólétnak arculatát öltötte fel. A kerületek, a melyeknek vadsága hasonlított azokéhoz, a melyekben Konnektikut első települők küzdöttek a vörös bőrűekkel, kevés idő alatt hasonlók lettek Kent et Norfolk vidékéhez, új épületek emelkedtek, ültetvények s közlekedési utak lettek láthatók.

S a mi szegény hazánkban? Feleljenek a tények. Őseink se voltak oly szerencsések hogy egy nyelvű, egy nemzetiségű államot alkothattak volna; Balamber illetőleg Attila, az avarok, végre Árpád elfoglalták a hont, az itt talált nemzetiségeket: gétákat, alánokat, oláhokat, vagy a szláv törzshez tartozókat legyőzték, de ki nem irtották, legfeljebb a határszélékre tolták. Mig a nemzetiségek akár a mivelődés, akár izgatás útján egyéniségük tudatára nem jutottak, addig a közös nyomtatás, közös szenvedés, közös érdek megteremtette az amalgamizációt s a celták, brittek, szászok, normannok lettek angollá, a gallok, frankok, bretonok, normannok lettek franciák. Mig őseink fegyverjoguk érvényesítésével voltak elfoglalva, addig kevés gondot fordíthattak a nemzetiségek egy nyelvűségére. A mint azonban az állam szervezésének s európa lábra állításának szüksége és ideje bekövetkezett az első, a szent király végzeményei I. könyv 6-ik fejezetében azon meggyőződést fejezi ki, „hogy az egynyelvű ország gyenge és erőteien”. Ezen elv, tekintve a ma is élő magyar vendégszeretetet s művelt külföldiek beédesgetésének szükségét, lehet szép és hasznos; de a nyelv-egység előmozdítására, a különböző nemzetiségek összeforrasztására egyáltalán tévesztett. Miveltség a tudományban van, a tudomány az időben csak a latin és görög nyelvű irodalmi termékekben volt lerakva s azzal csak papok foglalkoztak s apokp voltak a vallás pásztorai. A tudomány és keresztyén vallás terjesztése végett behívott papok és szerzetesek tehát magukkal hozták a tudomány nyelvét s azt bevitték az isteni tiszteletbe s első királyaink vallásos buzgósága folytán a király udvarába, majd a király tanácsába és törvényhozásba, a kormányzatba, az igazságszolgáltatásba és a tanintézetekbe. Az országgyűlésen, törvényhatósági, vagy megyei gyűléseken latinul tanácskoztak, latin nyelven hozták a törvényt; a határozatokat, latin nyelven mondták az ítéletet; a főkormányzókkal és hatóságokkal s azok egymással latin nyelven közlekedtek; az volt az összekötő kapocs a kapcsolts részek és nemzetiségek közt; az fojtotta el a magyar nyelv uralmát egészen e század első harmadának végeig. Egyedül a reformáció tartotta fenn isteni tiszteletben, vallásos intézményeiben; s némely fenkölt szellemű, származására büszke ábrándozó a költészetben. Mi adott volna tehát ösztönt a reformációt be nem fogadott idegen nemzetiségeknek arra, hogy magyarul tanuljanak? mi kényszerítette őket arra? Hát haméig nem feleldjük, hogy az abszolút hatalom beolvastási s elnyomási törekvése hazafiságot emésztő elve mily brutális módon lett gyakorlatba hozva; ha nem feleldjük, hogy a nemzetiségeket testvérökül fogadó és saját jogait velük egyenlően megosztó magyar faj kiirtására — Magyarhonban — a fellázasztottak közé, s azok segítségére a Magyarhon adózásából s a közbéke fentartására tartott katonák osztattak be, ha nem feleldjük, hogy az ország törvényhozásánál a magyarnyelv ősjogaiba behelyeztetésének azok voltak legnagyobb ellenzői, akik Magyarhon kincseiből legtöbbet élveztek, a főpapok és főnemeseik. És még most is, midőn a nemzet sérelmeire fátyolt vetett, midőn az ország

költségvetése a negyvedfélszáz milliót haladja, a nyelv egységesítése a társadalom erejére van utalva, hogy újabb adózásaival hosszú idők során érje el azt amit a hatalom egy határozott kijelentése egy nap alatt megteremthetne.

Kovács Károly.

KÖZÉLET.

A halle-wittenbergi egyetem múltja és jelene.

(Gondolatok az egyetem 200 éves jubileuma alkalmából.)

Egy nagyhirű külföldi prot. főiskola üli meg e nyári félév alatt 200 éves fenállásának örömmünepét. Bennünket e főiskola igen közelről érdekel. Régebbi, wittenbergi helyén tanultak a mi nagy reformátoraink csaknem valamennyien s ma is, az immár 1817 óta egyesült halle-wittenbergi Frigyes-egyetemen a legtöbb magyar hallgatóval találkozunk a külföld összes egyetemei sorában. Halás kegyelettel vesznek részt ez ünnepélyben léleken és igazságban százan meg százan azon honfitársaim közül, kik velem együtt magasabb kiképzetésüket e főiskolában voltak szerencsések nyerhetni.

Aból az alkalomból, hogy az egyetem jubilál, annak jelenlegi kurátora Schrader, egy nagyobb emlékművet adott ki, „Geschichte der Friedrichsuniversität zu Halle” címmel, a melynek lélekemelő és tanulságos momentumokban gazdag adataival akarjuk rövid vonásokban megismertetni e Lap olvasóközönségét. A mű az egyetem jelenét s annak nagyhirű professzorait alig érinti, ép azért e pontban saját tapasztalatunkra s emlékeztünkre leszünk utalva. Az egyetem története három korszakra osztható. Az első 1694—1730, a második 1766—1806 s a harmadik 1817-től a jelenkorig terjed. E korszakok közötti idők stagnálás, vagy hanyatlás jelzői a főiskola belső és külső történetében.

Thomasius, a híres jogász és Francke, a mai nagyhirű árvaház lángelkű alapítója volt az, a kinek e főiskola első felvirágzását köszönheti. S tényleg az első korszakban a jogi s theologiai fakultás belső viszonyának köszöni ez egyetem mai hírét, a melynek emeléséhez nem csekély mértékben Wolff Keresztély, a filozofus is járult. Schrader művének egyik fényoldala, hogy az egyetemre nézve, szinte korszakalkotó jelentőséggel bíró e három vezéregyéniséget egész mivoltukban rajzolja az olvasó elé. Francke jelentősége két talléron kezdett nagyszerű árvaházban van, a melynek jelenlegi két középiskolájában s több nép- és polgáriskolájában több mint 3000 tanuló tanul s 150-nél több tanár és tanító tanít. Egy egész városrészt képez ma az a monumentális épület a maga tágas udvarával, a melyet egy a keresztyén szeretet lelkétől áthatott egyszerű prot. tanár és lelkész alapított.

Thomasius sem volt valami nagy tudós, vagy rendszeresen gondolkodó elme. Eklektikusnak mondotta magát, ki főfeladatát kora előítéleteinek elosztatásában látta. Nála is, mint Franckenál a conscientia lépett a scientia helyére. Köztük a tudós Wolff volt, a Leibnitz-féle bölcseszett nagy rendszeresítője, a ki kitünően értett ahhoz, hogy az összes tanok belső vagy külső különbségeik dacára, az emberi test tagjaihoz hasonlóan, szerves összefüggésben álljanak egymással. Mellettek e korszakban kitűnnek még: Breithaupt és Lange mint theologusok, Stryk, mint romanista; Hoffmann és Stahl, mint orvosok és Cellarius, mint filológusok. A mostani szakrendszertől eltérőleg, a filozófiai fakultásból soroztattak. Ma annak ellenkezőjére is van példa elég. Theológusok, mint Wellhausen vagy Friedrich, a filoz. fakultásba helyeztetek át, míg Mommsen a jogászból nyelvemelő és történetíró lett. S tény az, hogy a tudományok általánosan művelt képviselőiről a mai szakrendszer mellett alig is lehet szó.

A főiskola anyagi viszonyai e korszakban kedvezőlenek. Könyvtárról, klinikáról, vagy anatómiáról, — a mik tekintetében a hallei egyetem ma az elsők közé tartozik, a kontinensen — szó sem lehetett. A tanárok javadalma alig haladta meg a 200 tallért, s az összes évi költségvetés alig 3500 tallérra rúgott.

Az egyetem első fénykorára a megpróbáltatás napjai következtek. Stryk, Thomasius és Francke halála s Wolffnak „bei Strafe des Stranges”. (kötélhalál terhe alatt) való elűzése válságossá vált az egyetemre. Az epigonok kora következett, mely a multnak hagyományain élésködött; I. Frigyes Vilmosnak a hasznosságra, engedelmes-ségre, takarékoságra való törekvésénél fogva, „a hivatalnok kiképzése” volt az egyetem főfeladata s genialis fiának, a franciás II. Frigyesnek sem volt valami nagy érzéke a tudományosság iránt. A „preussisches Pflichtgefühl”, meg a káplárbot volt a nevelés módja és eszköze. A professzorok között még leginkább Rambach tűnik ki, az ének-szerző. A jogtanárok leginkább manifesztumok szerzésére használtattak. A jelszó az volt: ki-ki a maga fazonja szerint üdvözülhet. S Leibnitz s Thomasiusról is csak annyit tudott mondani Frigyes: „ils rendirent les plus grands services à l'esprit humain”. Voltaire-el együtt szinte gúnyolódott Sansouci-i kertjében és fejedelmi palotáiban a német tudományosság s annak művelői felett. Pedig Raumer

szerint épen ebben a korban nemcsak a legtöbb hivatalnok, hanem államférfi is a hallei egyetemen nyerte felsőbb kiképzését.

A hallei egyetem további virágzásának a kora 38 évig tart s 1768—1806-ig terjed és pedig különösen a theol., orvosi, filozófiai tudományok terén s kevésbé a jogban. Abban az időben, de különösen a később miniszterré lett Zedlitz főkurátoriuma alatt 1770—1788-ig a hallei egyetem versenyezett a jenaival a szellemi mozgalmak terén, úgy hogy e korszakot az egyetem klasszikus idejének nevezhetjük. S ha nem is tett annyit a porosz kormány. Halle, mint a szomszédos weimari (különösen Károly Agost fejedelem, ki a magyaroknak is 12 „asztalt” juttatott), tett Jena érdekében, mégis külsőleg és belsőleg egyaránt öröndetes fejlődésnek indult az előbbi sok nyomorúságával szemben. A Wolff-féle s a Semler-féle kritikai racionalizmus vonzotta a kedélyeket a szép Saale partján fekvő műzaváros felé. A kötelességszerű élet, a vallásos theol. türelem s a történet-kritikai érzék kifejlődésének ideje az, a melyen egy Niemeyer, Knapp, Schleiermacher és mások maradandó érdemekre tettek szert. Sajnos, a tudos professzorok között abban az időben egy Bahrdt is, az irodalmi és morális extravaganciáiról híres theológus, ki a szomszédos Nürnbergben, a mai szász tartományi tébolyda helyén, mint koreszmáros végezte életét, és akadt egy dr. Jacob, a kit mint kómikus hőst Goethe ugyancsak kifigurázott Xenaiában. Kant filozófiáját legelőször Maass honosította meg az egyetemen.

A racionalizmusra kevésbé kedvezőnek bizonyult az orthodox Wöllner-féle ministerium Berlinben, mely kir. biztosokat küldött az általa kiadott vallási edükium értelmében, a hallei tanárok egyházi igazhitésének kipuhatólása céljából, a mi sok demonstrációra és kihágásra szolgáltatott alkalmat a diákság részéről. Akkoriban fejlődött ki a tanárok s a hallgatók között ama benső viszony, mely mai napig is a hallei egyetem egyik vonzó erejét képezi s képző és építő erővel hat a hallgatóságra. Mint Schrader műveiből értesülünk, a tanárok családja a lakosság arisztokráciáját képezték, s többen a szabadkőművesek páholyainak a tagjai közé is tartoztak. Az egyetemet III. Frigyes Vilmos és neje, a szép Lujza is támogatta. Az egyetemnek ez a szép kora az, a melyet Arnim, Eichendorf és Varnhagen enekelt meg „a zöld Almanach”-ban.

Mindennek véget vetett az 1806. év október hava, az ismeretes jeni csata után. Napoleon haragja felosztotta az egyetemet, a melynek hallgatói egy tallér utiköltséggel elszáradtak a szélrózsa minden irányában. A professzorok is elhagyták a várost s csak az új westfaliai királyság hívta vissza őket 1808-ban, a rintelni és helmstüdti beszűntetett egyetemek rovására. Niemeyer, az egyetemi kancellár volt az egyetem lelke, ki kitűnő közbenjárója volt az ügynek, az új franciás kormány embeireinél. A költségvetés 14 ezer tallér, a hallgatók száma 342-re emelkedett. Az újonnan meghívott hírnevesebb tanárok között Wegscheider, Gesenius, Dzondi, Ersch, Pfaff és más racionalista érzelműek szerepelnek. A lipcsei népescs több tanárnak és diáknak az életébe került az önkéntesek sorában, s az egyetemnek beléletére is igen zavarólag hatott.

1817-ben, fejlődésének mai stádiumába lépett az egyetem. A wittenbergi egyetemnek beleolvadásával egy nagy könyvtárnak és sokféle ösztöndíjnak és másnemű alapítványoknak birtokába jutott. A mi régi ösztöndíjaink is, u. m. a Poldtánium évi 240 s a Cassaianum évi 600 tallér kiosztással a régi kincsekben felette gazdag „magyar könyvtárral” egyetemben az egyetemre került. A mai, több mint 400000 kötettel bíró egyetemi könyvtárnak a régi wittenbergi bibliotheka képezi az alapját, a melynek kieszközése és megmentése körül Gerlach tanárnak volt nagy érdeme. Sajnos, a magyar könyvtárnak hajón való átszállításánál több érzékeny veszteség konstatalható. A wittenbergi tanárok közül átvették: Weber a theologus, Pfotenhauer a jogász, Nitzsch a természettudós, Gerlach és Gruber a filozófusok. Utóbbi volt Ersch kollégájával egyetemben, egy nagyszerű Realeencyklopaediának a megindítója.

Az újabb generáció tanárainak jellemzésével kevésbé foglalkozik Schrader műve. A még élők vagy nemrég elhunytak még nem tárgyai az elfogulatlan történelmének. E század tanárai közül Reisig és Ritschl a filológus mellett különösen Tholuck, a theológiai tanár és író egyé nisége emelkedik ki, a kit Berlinből Hegel küldött Halleba a Wegscheider-Gesenius-féle racionalizmus ellensúlyozására, s kinek szerző is nagyobb tért szentel az ő történelmében. Tholuck mint tanár és lelkész egy egész generációnak volt szellemi atyja és vezére, a kinek ritka érzéke volt a hallgatókkal való személyes érintkezés iránt. Háza valóságos otthonja volt az egyetemi hallgatóknak, s nem egy találhat a hazai tanárok és lelkészek sorában, kik maig is áldólag említik az ő tisztelt nevét. Igazi „közvetítő theológus” volt minden irányban, ki irodalmi működésével a jeni Hase, az egyháztörténetiről mellett végkép kiszorította a rideg racionalizmust a theol. katedrálból.

De még más kevésbé öröndetes körülmény is közrejátszott a racionalizmus megtörésére, a mit Schrader is „az egyetem szégyenlapjának” nevez. Értjük Wegscheider és Gesenius tanároknak Berlinből, az orthodox Hengstenberg által inspirált denúnciacióját, a minek alapját néhány hallgató által beküldött egyetemi füzet képezte. A Ruge-féle „junghegelianus Jahrbücher”-ek szertelenségei s a politikai nézeteltérések az 50-es és 60-as években sokat ártottak az egyetem belső tekintélyének. Lassanként azonban az ellentétek elsimultak, a város is Magdeburggal és Lipcsével együtt óriási arányban halad és szép fekvéssel bíró Halle városa mindazokkal a kellekekkel rendelkezik a jelenben, a melyek egy prot. főiskolának a felvirágzásához szükségesek.

Im ez rövid vázlatban a halle-wittenbergi egyetem története Schrader emlékműve nyomán. Érezzük, kik nem rég polgárai lehettünk, hogy hiányzik belőle a jelennek rajza, hiányzik a jelenkori vagy nem rég elhunyt kedves professzoraink jellemzése, a kiknek mi magyarok is oly sokat köszönhetünk. Bayschlag, Jacobi és Tschackert a polemikus, Riehm, Schlottmann és Wellhausen az ő testámentomi exegeta, Köstlin a híres Luthertudós, Erdmann

és Ulrici a filozófus. Droysen és Hertzberg a történet-író. Pott a filológus, Mejer és Boretius, Conrad, Loening, jogászok nevei a hazai irodalomban is ismeretesekek.

A magyarokat nagyon szeretik, s azoknak érdeklődésére sokat adnak. Szinte boldogok voltak, ha valaminek segítségünkre lehettek. S csak az a sajnos, hogy újabban a mi tehetetlenségünk miatt a magyar ösztöndíjak élvezetébe a német sipkás és bursos szászok is befurakodtak, holott a 17-ik századbéli okiratokban világosan van megmondva, hogy a mi exulansaink (p. o. Kassai, a wittenbergi tanár) ösztöndíjjal „nur für eingeborene Landeskinden” szólnak. Égbekiáltó igazságtalanság az, a melyen a mi egyházegetemünknek többszörös sürgetésünkre segíteni kellene rövid időn.

Ma az egyetemi hallgatók száma 1650—1700 körül változik, a kik között az 1881—84-iki tanévekben 650 theológus volt. A bursos diák Halleban is ur, a mensurák s a kommandóra való ivások ott is napirenden vannak, bár nem oly nagy mértékben és oly sok túlzással mint pl. Jenában, vagy Heidelbergben. Bámulatos egy némely német diáknak szorgalma, kitartása, alaposága és barátságja, — különben utóbbinak nemesítő érzéke ritka módon van a németek között kifejlődve s tart a siring. A szórakozás nagyon sok. A Saale festői partjai és Kneipe-i kedves kiránduló helyek. — A szomszédos Trotha meg a Raabeninsel propellerrel is megközelíthető. A bursok esti csónakozása zsákszókkal és lampionokkal festői képet nyújt.

Melegen ajánljuk a jubileum alkalmából is ez egyetemet a könnyebb megélhetés s a tudomány szempontjából ifjú ev. ref. és ág. testvéreink szives figyelmébe s bármi tekintetben is folytonos összeköttetése alapján felvilágosításokkal szivesen szolgál az egyetemnek egyik legizgazabb és leghálásabb híve

Eperjesen

Dr. Szilvák Mátyás,

akad. tanár.

TANÜGY.

Eötvös Loránd báró.

— Egy volt tanítványától. —

Az 1848. évi törvények között van egy, mely a m. kir. egyetemről szól s mindössze két szakaszból áll. Sokat nevettek a közelmúlt időben egy másik két szakaszos törvényen s különös dolog, hogy ha végig tekintünk ennek a 48-iki két szakasznak a viszontagságain, szintén — nem vidám ugyan, de szomorú nevetés fog el bennünket. Az első szakasz kimondja, hogy a pesti m. kir. egyetem a vallás- és közoktatásügyi miniszter hatósága alá rendeltetik, a második pedig utasítja a minisztert, hogy az egyetemen életbeléptetendő tanítási és tanulási szabadságról mielőbb törvényjavaslatot terjesszen elő. — Eötvös József báró bizonyára meg is tette volna, ha még azon év szeptemberében nem kénytelen elbucszani a „bátrak hazájától”, így azonban a Thun-féle pápens hajtotta végre azt, a mit a törvény követelt. Végrehajtva találta tehát a törvényt 1867-ben Eötvös József, mikor újra elfoglalta régi helyét s így nem is találta szükségesnek, hogy maga is megfélemljen az utasításnak; akadt neki más dolga: a felekezetek egyenjogósítása s a népiszkolai törvény. De hogy mennyire helyeselte az új rendszert, mutatja az, hogy fiát német egyetemre küldte, melyek a tanítási és tanulási szabadságnak bölcsői voltak s ma is leghívebb letéteményesei. Eötvös Loránd báró mint *doctor philosophiae naturalis* tért haza atyja halála után s még azon évben magánánára, 1872. május 21-én ny. r. tanára lett a budapesti egyetemen az elméleti fizikának.

Ugyanezen évben a k. m. Természettudományi Társulat választmányi taggá választotta, mintegy így is ki akarván fejteni elismerését azért, hogy lehetővé tette a társulat intenzív működését. Ugyanis nagyevű atyja évi 4000 frt segélyt iktatott az állami költségvetésbe a társulat részére s fia volt az, aki e szép összegnek helyes felhasználására megtalálta a módot, midőn szabad vállalkozás és megbízás alapján történendő országos érdekű természettudományi kutatások végrehajtását és kiadását indítványozta. Ez az indítvány teremtette meg a magyar természettudományi irodalmat.

Az akadémia 1873-ban választotta levelező tagjává, székét azonban csak 1875-ben foglalta el „*A villamszikra hatásviról*” című értekezésével, melyet a következő, rá nézve nagyon is jellemző szavakkal kezdett: „Mikor boldogult atyám halála után, tanulmányaimat alig fejezve be, hazatértem, egymás után értek a kitüntetések, mintegy varázsütésre, megnyílt előttem minden ajtó; tudtam, hogy nem az én érdemem, boldogult atyám emléke volt az, mely előttem azokat az ajtókat megnyitotta. Különösen éreztem ezt akkor, mikor az akadémia választott tagjává s ezért történt, hogy, bár megválasztásom óta több ízben tartottam e helyen felolvasást: egyiket sem választottam székfoglalónak. Székfoglalóul valami egészszel, valami készszel akartam föllépni, — azonban az ilyenek kutatása közben az idő telt s az idővel én is öregebb lettem: beláttam, hogy a tudományban készsek sohasem leszünk!”

1878-ban a Természettudományi Társulat alelnökévé, az akadémia math. és természettud. bizottsága pedig előadójává választotta, míg akadémiai rendes taggá 1883-ban lett.

Eötvös Loránd br. Heidelbergben telezítva magát a német egyetemi rendszerrel. Mint annak lelkes híve foglalta el tanszékét az egyetemen s prelegált annak az egy pár hallgatónak, a kik a 70-es évek elején az elméleti fizika tantermébe tévedtek; mert akkor a leendő fizikatanárok legnagyobb része nem az egyetemen, hanem a technikán, Stoczek és Szily keze alatt nőtt fel. . . . Azonban *tempora mutantur*, — Jedlik Anyos nyugalomba vonulta után, 1875-ben a kísérleti fizika tanszékét bizta reá nagybátyja, Trefort, a hol a tanárjelöltek mellett 150—200 orvosenyvendéknek kellett volna őt hallgatnia heti öt órán s ugyanannyi volt kénytelen vizsgálo professzorként félni a fiatal és ideális tanártól, — e körülménynek nem is maradt el a hatása.

Inogni kezdett benne a hit, melyet a tanszabadságha vetett volt, arról kezdett meggyőződni, hogy hallgatói nem a tudományért, hanem a kalkulációért tanulnak — s tételődésének 1887-ben a „*Budapesti Szemlé*”-ben a közoktatási miniszterhez intézett nyílt levelében adott kifejezést. Ugyanakkor történt ez, mikor felépült az új fizikai intézet s nekem úgy tetszik, mintha sajnálta volna azt a szépen berendezett épületet, hogy a mai rendszer mellett üresek lesznek a tanulók részére épített termei és laboratóriuma hiába lesz megrakva a modern tudomány minden eszközével, nem fog hasznára válni az országnak, mert a hallgatók úgy értelmezik a tanulási szabadságot, hogy szabad nem tanulni.

Ha máskor még félremagyarázhatatlanabban nem bizonyította volna is be: ez a levél az ő látszólagos székeszisével fényesen dokumentálja, mennyire idealista a mi új közoktatásügyi miniszterünk. Elkeseredve panaszkolja fel, hogy a hallgatók nem tanulnak, a tanárok nem dolgoznak, — s miért van mindez? Azért, mert az előbbieknél előtt ott van a szigorlatok réme, beiratkozik a tanárhoz, mert a szigorlati rendtartás megköveteli az illető tárgy hallgatásának ennyi és ennyi félévről való kimutatását, az anyag nagy, a tanár nem domboríthatja ki kellőleg a fontosabb részleteket, vizsgálódásokra nincs ideje, mert őt is lefoglalja a rengeteg sok szigorlat, mely doktor-gyárrá alacsonyítja az egyetemet; egyik-másik tárgynak két tanára van, a hallgató fél, hogy a másikhoz kerül szigorlatra s ezért nem a tárgyat tanulja, annak szellemé ismeretlen előtte s ignói nulla cupidó, — e helyett az egyes professzorok fogásait tanulja ki s azok igyekszik alkalmazkodni s viszont a tanár, hogy ki ne fogjanak rajta s a szigorlat ne váljék egyszerű rébuszfejtési gyakorlattá: kénytelen-kelletlen új fogásokhoz folyamodik, hátha így bírja rá a jelöltet, hogy a tárgy szellemébe hatoljon — s az eredmény az, hogy a hallgató ezt az új fogást is ellesik, évfolyamról évfolyamra, kézről kézre járnak az egyes professzorok „fogas-kérdései” s a tudományos eredmény egyre kisebb és kisebb lesz

Önkénytelenül veti hát fel a kérdést: vajjon nem volna-e jó, ha megszorítanók a dolgok s az előadások hallgatására, kollokviumokra köteleznék a hallgatókat, — s hogy mindez végbemehessen, nem volna-e jó az egyes tanszékek mellé adjunktusokat, repetitóri állásokat szerveznünk, mint ez a francia főiskolákon s a magyar műegyetemen is van?

A tudományos világot meglepte ez az őszinteség s meglepte különösen azokat, akik nem voltak vele egy véleményen, olyan *et tu mi fili Brute*-féle moraj vonult át az egyetemen és akadémián, Eötvös br. egyik legjobb barátja, a magyar orvosi kar s a magyar tudományos világ egyik kitünősége, Balogh Kálmán, akkor orvoskari dékán, Eötvös bárónak a Természettudományi Társulat alelnökségében társa ragadta meg a tollat, hogy tiltakozzék barátjának veszedelmes tanai ellen, — ugyancsak a Budapesti Szemlében. A kérdést a többi lapok is vitatni kezdték s a vita azt mutatta meg, hogy attól féltek Eötvös báró ellenfelei, hogy ő, az unokaöcs, döntő befolyással lesz a nagyon is ingadozó Trefortra s tényleg végre lesz az aranjuzei szép napoknak, melyeket a professzorok a *tanszabadsággal kombinált*, — busasan jövedelmező, *kötelező szigorlati rendszer* folytán már évek óta élveztek. Egy év múlva meghalt Trefort, aki európai színvonalra emelte a magyar orvosi és természettudományi oktatást. Rögtön Eötvös bárót emlegették utódaul s fázni kezdett a budapesti egyetem.

Nem ő jött, hanem Csáky Albin gróf. Soha nem felejttem el azt a jelenetet, mikor 1890-ben Kovács Albert azt találta mondani a kultuszbudget tárgyalásánál: „*Eötvös József azért lett kultuszminiszter, mert verseket tudott írni, Trefort azért, mert Eötvösnek sógora volt, Csáky gr. pedig azért, mert jó adminisztrátor volt; a Trefort örökös kapkodásai, habozása meggyőzték a nemzetet arról, hogy ha ő 16 évig tudott azon a helyen maradni, akkor Magyarország mindenki lehet közoktatási miniszter!*” Csáky gr. a maga egyenes és természetes modorával csak ennyit felelt rá: „Abban a zürzavarban, melyben 1867. találta Magyarországot, csak az Eötvös idealizmusa tudott alapot teremteni, ezen alapon csak a Trefort vasszorgalma tudott annyit anyagot összehordani s az én feladatom most már a rendelkezés; — nem tudom sikerülni fog-e, de megpróbálkozom vele.” Megkezdte, de a vége utódjára maradt.

Amig ezek történtek, a szerény, ismeretlen professzorból, akiben addig, sőt még akkor is, mindenki csak az apja fiát látta, akadémiai elnök s örökös miniszterjelölt lett. Az öreg Stoczek József ezzel bucsuzott az akadémia másodelnöki székéből négy nappal Eötvös Loránd báró megválasztása után: „Akadémiánknak új érája kezdődik!”

Kohányi Gyula.

(Vége köv.)

Az országos középiskolai tanár-egyesület közgyűlése július 3. és 4-én lesz Tátrafüreden, Beöthy Zsolt elnökléte alatt.

Személyi hírek. A budapesti ev. ref. theologiai akad. igazgatója a következő 3 évre Szöts Farkas theol. tanár, a sárospataki főiskola akad. és közigazgatója a jövő tanévre Finkey József dr. jogtanár leendő; Kenessey Béla budapesti ev. ref. theol. akad. tanár, a „Protestáns irodalmi társaság” titkára, mint a sárospataki főiskolai főgimnázium érettségi vizsgálatához kiküldött kormányképviselő, vasárnap Sárospatakra érkezett; itt a szóbeli érettségeket szerdán fejezi be, s *Miskolcra* utazik, az ottani ev. ref. gimnázium érettségi vizsgálatára. — Szinyey Gerzson a sárospataki főiskola akad. tanára a m-szigeti ev. ref. főgimn. érettségi vizsgálatán fog mint kormányképviselő megjelenni. — Rácz Lajos dr. és Ellenő József, a sárospataki főiskola két ifjú helyettes tanára, mostanában szereztek meg, igen szép eredményel, a tanári oklevelet; az első Budapestben bölcészettől, német- és francia nyelvből; az utóbbi Kolozsvárt menynységtan- és fizikából.

A Baksay-Jubileumon a sárospataki főiskolát Maklári P. Miklós, Székely György dr. és Bartha Béla dr. fogják képviselni.

Iskolai ünnepély Nagy-Mihályon.*

Szép ünnepélynek volt színhelye május 28-án a nagy-mihályi áll. iskola, a zempléni megyei tót Kanaánnak e mellő diésekvése.

A sárospataki áll. képezde növendékei évenként tanulmányi kirándulást szoktak tenni a vidék valamely jelesebb népiskolájába. Ez évben Nemes Lajos kir. tanfelügyelő ur ajánlatára a választás Nagy-Mihályra esett. Május 27-én délután az egy órai vonattal indult utra a képezde tizenhét IV-ed éves növendéke Dezső Lajos igazgató és Kapitány János gyak. iskolai tanító vezetése alatt. S. A.-Ujhelyben a megyei tanfelügyelő ur és tollnoka csatlakoztak a társasághoz. Vidám hangulatban haladt a kis társaság, a rózsás ifjuság minden állomásán rendezített egy-egy kardalt, nem kis gyönyörűségére az utasoknak, valamint az állomásoknál időző vasárnapi közönségnek.

Négy órakor rohogott be a vonat a nagy-mihályi pályaudvarba. A n.-mihályi iskola gondnoksága, a tanítói kar ferfitagjai várták az érkezőket. Robogó fogatok szállították a társaságot az állami iskolához, hol a tanítói kar női tagjai voltak egybegyűlve. Itt a városi hatóság nevében Sulyovszki István v. főbíró szívélyes beszéddel üdvözölte a turistákat. A képezde igazgatója megköszönte a diákokat, a tanítót, a tanítói karnak páratlanul szíves vendéglátását.

A sárospataki tan. képezde tanári kara pedig ékes jegyzőkönyvben köszönte meg Nagy-Mihály város főbírájának, az isk. gondnokság s a tanítói karnak páratlanul szíves vendéglátását.

Sárospatak, 1894. június 6.

Peregrinus.

— Erettségi vizsgálatok. A n.-szepeni áll. főgimnáziumban folyó hó 11. 12. és 13. napjain ngs. Elischer József főigazgató elnöke mellett 25 tanulóval megejtett érettségi vizsgálat eredménye a következő: 4 jeles, 12 jó, 9 elégséges. E határozottan szép sikerrel szemben sokkal kedvezőtlenebb az ott helyi ág. hitv. főgimnáziumban f. hó 14. és 15-ik napjain szintén a nevezett főigazgató elnöke mellett 21 tanulóval megtartott vizsgálat eredménye, mely szerint van: 3 jeles, 3 jó és 5 elégséges osztályzatú tanuló, 5 en buktak egy-egy tárgyból, 3 pedig osztálymédre utasított, 1 tanuló önként visszalépett, 1 pedig betegsége miatt nem jelenhetett meg.

osztályosok számítását, kik az indóháznál várták, ha vajon nem maradnak-e ki a turisták, hogy az itthon maradtak fogyasztassák el a párolgó gulyáshust, mely a turistákat várta.

Mindenesetre tapintatos eljárás volt a kir. tanfelügyelő urtól, s a n.-mihályi isk. gondnokságtól, hogy épp a tanulmányi kirándulás idejére rendezték Chira László tanító jutalmának ünnepélyes átadását. Nem csak a kirándulás programját tette ez intézkedés tartalmába s változatosabbá, hanem lelkesedést öntött a fiatal tanítójelöltekbe, kik bizonyára igyekezni fognak buzgalomuk által kiérdemelni hasonló kitüntetést.

A sárospataki tan. képezde tanári kara pedig ékes jegyzőkönyvben köszönte meg Nagy-Mihály város főbírájának, az isk. gondnokság s a tanítói karnak páratlanul szíves vendéglátását.

Sárospatak, 1894. június 6.

Peregrinus.

— Erettségi vizsgálatok. A n.-szepeni áll. főgimnáziumban folyó hó 11. 12. és 13. napjain ngs. Elischer József főigazgató elnöke mellett 25 tanulóval megejtett érettségi vizsgálat eredménye a következő: 4 jeles, 12 jó, 9 elégséges. E határozottan szép sikerrel szemben sokkal kedvezőtlenebb az ott helyi ág. hitv. főgimnáziumban f. hó 14. és 15-ik napjain szintén a nevezett főigazgató elnöke mellett 21 tanulóval megtartott vizsgálat eredménye, mely szerint van: 3 jeles, 3 jó és 5 elégséges osztályzatú tanuló, 5 en buktak egy-egy tárgyból, 3 pedig osztálymédre utasított, 1 tanuló önként visszalépett, 1 pedig betegsége miatt nem jelenhetett meg.

IRODALOM, MŰVÉSZET.

Az Akadémia s az idegen szók írása.

(Vége.)

Mellőzve a többi fordításokat, nem, mintha azokban nem akadna az Akadémia helyesírási szabályaitól eltérő, s a mellett egy önmagával, mint a többi művekkel ellenmondásban levő írásmód, hanem mert mar nagyon is soká igénybe vettem ily aprólékos dolgok felsorolásával a szerkesztő ur s az olvasók figyelmét, de meg, azt hiszem, már az eddigiekkel is eléggé megvilágítottam az Akadémia eljárását. — vessünk még futólag egy pillantást az 1890-ben, az új akadémiai titkár szerkesztése mellett megindult új folyam első darabjára, *Barthélemy-Saint-Hilaire*: „A philosophia viszonya a természettudományokhoz s a valláshoz” című művére. Fordította Péterfy Jenő, felülvizsgálta Pauer Imre. Csak egy pár hibát fogok kikapni belőle, de ezekről elmondhatjuk: last not least. A 10. lapon ezt olvassuk: „Az ily oktatásnak elhanyagolása, az irodalmi s tudományos kiképzés végeztével, *nem-e* a legbátrabb hiány?” s a 73. lapon: „*Nem-e* egészen más jutalom s büntetés van az Istennel, mint a minovel tökéletlen törvényhozásaink rendelkeznek?” — Ha az *Egyelőrtés* repertore, ki a ghetóban tanult magyarul beszélni, ilyenek ír: „*nem-e* a klérus magatartása okozza a jelen bonyodalmakat?“, vagy: „*nem-e* megmondtuk régen, hogy a bécsi udvar a mi legfőbb ellenségünk?” — hát ezen nem csodálkozom, s mégis mindig szinte belenyilallik a szívembe, mikor szép nyelvünk iyetlen elcsavarását látom. De hogy az Akadémia megbízott fordítója, a Kisfaludy-társaság tagja, a kiváló aesthetikus, költői remekek magyarra-írja is képes ily fülsértő mondatot leírni és saját neve alatt kiadni, — azt nem hittem volna, azon fölötte megbotránkozom. A felülvizsgáló Pauer urat ezért nem okolom, őt senki se tartja nagy magyar nyelvésznek, legfőkébb az Akadémiát lehet kárhóztatni, hogy oly embert biz meg egy fordítás hűségének és nyelvi szabotosságának felülvizsgálásával, kinek magának a művei is rászorulának egy kis magyarosításra, annyira latinosan írják. Vannak ugyan, a kik azzal indokolják a megróttam kifejezés használatának jogosultságát, hogy az él a nép ajkán a Duna mellékén, — már pedig ugy az egyes korok, mint az egyes vidékek nyelvkészlete, szó- és kifejezésbeli sajátossága felhasználandó a nyelv gazdagítására, változatosabbá tételére. Elfogadva e kifejezés használatára vonatkozó állítást, kérem: az-e a kriterium valamely kifejezés irodalmi alkalmazására nézve, hogy az él valamely szűkebb körű vidék népének ajkán? hát a nép által való használat minden szót, minden fordulatot már eo ipso irodalmi színvonalra emel? De hisz' akkor teljesen igazza volt Verseghinek, mikor az *ikes* és *iktelen* igék megkülönböztetését helytelenítette, a mint hogy népünk ma is, nagyobb részben épen ellenkezőleg, használja az igéket, az ikéseket iktelenül s megfordítva. S akkor aztán, ez elv proclamálásával igen sok oly szó, alak és kifejezés fogja irodalmi elismertetését követelni, a melyek szintén a nép ajkán élnek, s melyek elismertetésétől magok ez elv hirdetői is megfognak döbenni. En csak annyit érzek, hogy az én nyelvérzékem a *nem-e* alak ilyen használatát ellen a leghatározottabban tiltakozik, s azt is tudom, hogy se Arany, se Petőfi, se Tompa, — e három legzamatatosabb magyar nyelvű, népies eredetű s a népköltészet emelőjén táplálkozó költőnk e fülsértő alakot nem használja, — s az csak az újabb, lázas sietséggel dolgozó, reklámot hajhászó s a nyelvet kerékbe törő zsidó-magyar journalistika vívmánya, s keresve kell egy jobb író keresnünk, kinek művében elfordulna.

E kis kitérés után, — mely nem tartozott szorosan tárgyamhoz, de szintén az akadémiai kiadványok nyelvére, gondos magyarosságára vet világot — áttérhetek egy másik curiosum bemutatására. A 153. lapon ezt olvassuk: „Az egyház, melynek ez előtt a közoktatás privilegiuma volt, azt ujra hatalmába keríteni iparkodott, lerontva Napoleon egyetemet... Először arra gondoltak, hogy ez egyetemnek még emlékét is eltöröljék, tizenhet szervezte egy helyett.” — Tisztelettel kérek mindenkit, ki a francia tanügyi viszonyokat egy kissé ismeri, szabad-e az „*Université de France*”-t, e Napoleon által a közoktatás vezetésére felállított adminisztratív corporatiót *egyetemnek* fordítani, akkor mikor e szó már egy egészen másnemű fogalom jelzésére van nyelvünkben lefoglalva. Általában szükség-e e szót — mely nagy betűvel van

írva s így tulajdonfőnévnek tekinthető — lefordítani? — Hisz' ily módon a „les Tuileries”, „l'Institut”, „Notre-Dame”, „Champs de Mars” stb., szintén lefordítható „téglaégetők”, „intézet”, „mi asszonyunk”, „márciusi mező” szókra, s kérem: tovább jutunk-e ezekkel a francia viszonyok s intézmények megismertetésében? nem hamis fogalmakat fognak-e ezek ellenkezőleg az olvasók lelkében támasztani?

Még egyet akarok megemlíteni, a mire az előbbi műveknél kevésbé terjeszkedtem ki: az idegen személynevek ragozását. Péterfy ur e tekintetben akadémia-ellenesen, rendszertelenül s helytelenül jár el. Akadémia-ellenesen, mert a helyesírási szabályok 14. §-ának utolsó pontja ezt mondja: *A latinból nagyon eltérő módon írott tőszó és a magyar képző vagy rag közé kötött tesztünk*, — s például angol és francia neveket hoz fel; Péterfy ur ezzel ellentétben Claude Bernardt (27. l.), Cuviert (89. l.), Descartest (119. l.), Comtenak (40. l.), Humeig (50. l.), Bossuetnek (113. l.), Bossuetnél (115. l.), Talleyrandnak (144. l.), Guizotnak (157. l.) alakokat ír; — de rendszertelenül is jár el, mert másutt ismét a szabályoknak megfelelőleg genie-je (6. l.), Laplace-szal (26. l.), Comte-ra, Comte-ot (29. l.), Voltaire-rel, Rousseau-val (120. l.), préfet-k (159. l.), lourdes-i (167. l.), Descartes-tal (170. l.) alakokat használ. Legnagyobb hibája azonban, hogy közben helytelenül jár el, nem ügyel a *vocalharmonia*ra, s ezzel megsérti a magyar nyelv széphanzasiának egyik cardinális törvényét. Szerintem e törvény az idegen szókra nézve is áll; ha magyar ragot függesztünk egy idegen szóhoz, tartozunk a vocalharmoniaira ügyelni s nem lehet csak úgy vaktában, akár al-, akár felhangu ragot vagy képzőt függesztünk az illető idegen szóhoz. Nem lehet csak úgy szabadon Shakespeare-nek vagy Shakespeare-nek alakot használnunk, hanem csak az előbbi helyes. — Péterfy ur erre ügyet se vet, nyelvünk ily alaptörvényére nem gondol s így aztán olvasható nála a fentebb idéztem Bossuetnek és Bossuetnél alak, melyek közül csak egyik lehet jó; olvasható Hurchesonnal (e. h. Hutcheson-nel), Descartest (e. h. Descartes-ot), Cousinnak (e. h. Cousinne), Descartesnek (e. h. Descartes-nak), Newtonra (e. h. Newton-re), Descartestól (e. h. Descartes-tól), Descartessal (e. h. Descartes-tal), a cambrei érek (e. h. cambrai-i), Leibnitzre (e. h. Leibnitz-ra), a 7, 9, 10, 53, 60, 90, 109, 116, 140. lapokon. A hiba oka, ugy látom, abban rejlik, hogy Péterfy ur a felsorolt neveket nem angolosan vagy franciásan, hanem magyarosan olvasta, s mint ilyenekhez függesztette aztán hozzá a ragokat.

E miben igen sok a sajtóhiba is.

S ezzel befejezhetem szemlémet. Az eredmény, mint a felsorolt példákbló kitétszik, az, hogy az Akadémia nagy nemzeti jelentőségű vállalata, mely a tudományok önálló művelése mellett a tudományos ismeretek terjesztésére, a tudományos előadás művészi és népszerű formájának kiképzésére is irányul: a könyvkiadó-vállalat az idegen szók írása terén semmi egységes szempontot nem követ; nemcsak a vállalat egyes darabjai közt nincs e tekintetben összhangzás, hanem egy és ugyanazon mű is a legnagyobb eltéréseket, következetlenségeket s helytelen írásmódokat tünteti fel. Az Akadémia által szerkesztett, kiadott, s mindenféle kiadványaiban követni rendelt *Helyesírási szabályok* — specialiter annak az idegen szók írására vonatkozó §§-ai — csak a papírosan létezőnek, vagy legfőkébb arra jök, hogy legyen mit megszegni a fordítóknak. Hogy a kiadványok ezen rendetlen s rendszertelen nyelvkezeléssel hozzájárulnak-e az Akadémia tekintélyének öregítéséhez, mintaképp szolgálhatnak-e a nagy közönség előtt az idegen szók írására: annak az Akadémia t. titkára a megmondhatója, valamint annak is, hogy mi az oka a felsoroltam hibáknak: a közönség kicsinylése, vagy figyelmetlenség-e?

Ha a fordító s felülvizsgáló urak s a t. titkár ur a felhozott tényeket egy kissé körültekintően találnák, van egy ajánlatom: tessenek azokat valamennyit pur et simple sajtóhibának nyilvánítani, — s akkor minden követelődésnek egyszerre vége!

Rácz Lajos.

UJDONSÁGOK.

— **Hogyan gondolkodnak az „Órálló”-ról?** Nem hiúságból, nem is reklámhajhászatból közöljük a sajtó és a magánosok nyilatkozatait az „Órálló”-ról, hanem egyszerűen mint igazolását küzdelmeinknek, mint bizonyítékát annak, hogy gondolkodó emberek előtt lapunk valóban nélkülözhetetlen szükségletet képez; másrészt — s ezen nincs sem szégyelni, sem tagadni való — jól eső és egyetlen jutalom ez részünkre nehéz munkánkról, áldozatainkért s azért a félreértésekért, melyeknek rövidlátó emberek részéről vállalkozásunk mégis ki van téve.

A *Sárospataki Lapok* folyó évi 25. száma következőleg emlékszik meg az „Órálló”-ról: „Órálló”, dr. Bartha Béla tanártársunk politikai, szépirodalmi és gazdasági lapja, mint a június 6-iki számhoz csatolt előfizetési felhívásában tudatja, julius elejétől hetekenként háromszor fog megjelenni, u. m. kedden, csütörtökön és szombaton. Alakja hasonló lesz a budapesti kisebb napi lapokéhoz s előfizetési ára egész évre csupán 2 forint emelkedik. Egyekben marad, mint volt: hű, jónak bizonyul elveihez, egész szelleméhez s eleven, pártatlan, komoly, feltisztult ízlésű, a család minden tagja által erkölcsi haszonnal olvasható. Örömmel hirdetjük róla mi is, hogy a missióra a melyre vállalkozott, egészen rátermet s rövid, de tisztes pályafutása a legjobb kezesség a jövőre. Mukatársainak diszes sorából s szerkesztőjének nagy tanultsággal párosult ügybuzgalomból egy, a prot. körök által szívesen sürgetett napi lap is teljesen kitelik s ahoz az „Órálló” már ez újabb lépéssel is közelebb jutott. A t. közönségtől függ csupán, hogy a mi után soká vágyódtunk, azt dr. Bartha közmegelegedésre beváltsa. A legmelegebben ajánljuk a szépen fejlődő vállalatot a buzgó lelkek szeretetébe.

Az erdélyi „Protestáns Közlöny” így nyilatkozik: Dr. Bartha Béla jogtanár, a szerkesztésében Sárospatakon megjelenő „Órálló” című lap érdekében lelkes felhívással fordul az olvasó közönséghez és jelezzve, hogy júliustól kezdve, hetenként háromszor fog megjelenni, kéri a szíves

* Tárgyalmas miatt késett, de nemzetiségi szempontból sokkal érdekesebb tényt tartalmaz, mintsem, hogy bármikor is egészen késő volna.

támogatást. Mi többször vettünk alkalmat, hogy olvasóink figyelmébe ajánljuk e derék vállalatot, mely úgy szerkesztőjének széles körű tudása, felvilágosodott szelleme, buzgóssága, egyáltalán rátermettsége, mint munkatársainak lelkismeretes odaadása által teljes biztosítékot nyújt, hogy e lap öntudatosan, becsületesen és teljes meggyőződéssel szolgál a józan felvilágosodásnak, a független gondolkodásnak, a hazaszeretnek, tehát a protestáns felfogásu legszentebb ügynek. Rég óta hangoztatott, általános óhajta volt, hogy egy ilyen lapra feltétlenül szükség van. Ime, rendelkezésünkre áll, kielégítve minden jogos igényeket, és ígérve, hogy kellő támogatás mellett, kész és képes, minden pillanatban napi lapként alakulni át. A kik érezték, és érzik egy ilyen lapnak nélkülözhetlenségét, mert teljességgel protestáns szellemben munkálkodik: paptársainkat, a tanítókat, és minden érdeklődőt szívesen felkérünk, hogy terjesztésén buzgólkodjanak, mely által igen hasznos dolgot cselekesznek, míg bukása valódi szegény lenne és kár a célul kitűzött eszmék érdekében.

A „Protestáns Egyházi és Iskolai Lap” így méltatja lapunkat: Az „Öröllő” erősödése látszik abból az örvendés jelenségből, hogy f. évi július hó 1-től hetenként háromszor, u. m. kedden, csütörtökön és szombaton fog megjelenni, egyszerűen a külalakja is megváltozik s a budapesti napilapok (Budapesti Hírlap, Pesti Hírlap, Magyar Hírlap) alakjában fog kiadani. Mi ezt a tényt örömmel regisztráljuk. Bartha Béla „Öröllő”-ja hűségese harcossá a protestantizmus politikai és társadalmi érdekeinek. Jó protestáns, türelmetlenség nélkül: pártoktól független politikai, politikai színtelenség nélkül. Izléssel, élénken van szerkesztve, minden közérdekű eseményt felöllel s az egyházi, iskolai és irodalmi mozgalmakra kiváló gondot fordít. Növekedése alkalmából ismételtelen ajánljuk a hazai közönség pártolói figyelmébe. Közel fél éves pályafutásával az „Öröllő” megmutatta, hogy ily hírlapi organumra a magyar prot. közönségnek szüksége van.

A „Debreceni prot. Lap”, „Pesti Hírlap”, „Nemzet”, „Hazánk”, „Fővárosi Lapok”, „Magyar Hírlap”, a nagyváradi „Szabadság”, a „Debreceni Ellenőr” s a vidéki sajtó több előkelő organuma, a legteljesebb méltánnyal hangján szól az „Öröllő”-ről. Nagyszámú magánlevele is hivatkozhatunk, melyek mindegyike igazán szép elismeréssel, némelyik valóságos elragadtatással szól az „Öröllő”-ről s híven teljesített misziójáról. Ezekből merítjük lelkesedésünket, kitartásunkat s hiszszük, hogy sikerül magunkat mindenkivel megértetni, kikhez szólunk s a szerény mustármagból idővel tereblyes fát növelni.

— Az eszme még is hat. „Emléket Tompa Mihálynak” cím alatt a „Szatmári Hírlap” lelkes vezércikkben karolja fel a sárospatoki iskolakerti Tompa szobor ügyét. A cikk valóban érdemes arra, hogy az ügyért és önmagáért reprodukáljuk:

„A sárospatoki főiskola akadémiai „Magyar Irodalmi Önképzőtársulata” már pár évvel ezelőtt mozgalmat indított meg az iránt, hogy Tompa Mihálynak lehetőleg méltó emléket emeljen Sárospatokon, ama városban, hol ő költői pályája útján szárnypróbálgatásait megkezdette.

Megdöbbentő ama jelenség, hogy eme nemes törekvés mind e mai napig meg nem valósulhatott.

Elszomorító jele ez körünk azon jelek iránti közönynek, kik legjobb tehetségük teljes odaadásával szolgálták ugyan irodalmunkat, de kerültek a költészeti dívatosság hajhászását.

A népregék és mondák eleven kiszínezője, — a virágregék megteremtője jeltelen sirba pihen s érbe öntött alak nem hirdeti halhatatlanságát.

A finom izlés, gazdag képzelődés, zengzetes nyelv hatalmas fegyvereivel irodalmunk újra ébresztése érdekében, ki oly lelkesedéssel munkálkodott, ma már feledve van. A természet örök szépségének csodálója, imádatlalt azokért rajongó dícsőítője bogáncsokkal fedett sirhant alatt pihen. (Ez téves, mert hanvai sírját emlékkő díszíti).

A Rákócya. — Lorántffy Zsuzsánák által alapított iskola ifjúsága vállalkozott ama kötelezettség lerovására, mely reá első sorban maradt szent örökségül.

Nem lehetünk tetlenek akkor, midőn a multért kezeséget kíván vállalni a jövő. A megérdemelt koszoru egy levelét el kell vinnünk mindnyájunknak.

A zajtalan magány egyszerű dalosa, mert elszigetelt, szegény református lelkész volt, bedűlt sirhant alatt nem pihenhet, hozzá méltó emléket kell emelnünk.

Oda kell vinnünk kegyeletes halánk koszorujának egy-egy lombját, valakik az ő lantjának hangjában valaha gyönyörködtek.

Elől megy a sárospatoki ifjúság, az annyi küzdelem harcossá hagyományának örököse. Kibontotta zászlaját ott, honnan először zendültek meg Tompa édes-bus dalai.

Mi szatmáriak kell, hogy első sorban kövessük e zászlót, kell, hogy fillereinkkel emlékszóbrának felállítását elősegítsük. Hiszen fiatalágát Tompa e vidéken élte le. Titkos érzelme első hangot e helyen hallatt. Életének ifju ábrándjai ide, hozzánk kötődnek olyan szállakkal, melyeknek révén első sorban tarthatjuk mi őt a miénknek.

Hivatását oly derekasan betöltő laptársunk, az „Öröllő” lelkes felhívást közöl Tompa emlékének létesítése érdekében.

Szívesen csatlakozunk mellé. Valaki nem sajnálja egy eddig elmulasztott nemzeti kegyelet lerovása ügyében meghozni tőle telhető áldozatát, bizonynyal ott lesz a sárospatoki ifjak által kinyújtott kéz előtt.

Az ifju leányka, ki az erdők és mezők virágaiban gyönyörködni, álmai ama virágregékből szőni tanulta, — a sirjába hajló öreg matrona, kinek emez álmok réges-régi visszhangképpen lelkében megcsendülnek, — az ifju ki nemzete hagyományos multja felett lelkesedni ő tőle tanult, — az ősz férfi, ki a vesztések feletti könyvet ő vele együtt sirta el: bizonynyal mind ott lesz, hogy dalosa emlékszóbrát felépíteni buzgólkodjék.

Öszintén üdvözöljük amaz ifjúságot, mely mint első tüzte ki ez ügy megvalósítását, — szívesen köszöntjük derék laptársunkat, mely első volt eme cél elősegítésében.

Tompa Mihály emlékének megörökítése céljából érkező adományokat mi is szívesen fogadunk; azokat nyilvánosan nyugtázzunk és rendeltetése helyére juttatjuk.

— Jutalomjáték. Simándy társulata egyik kiváló tagjának Somogyi Antalnak lesz ma este a jutalomjátéka. —

Nevezett kitűnő alakításával sok élvezetes estét szerzett már a közönségnek. A jó Mongodin, az öreg Bannai (Rang és Mód) a „Három testőr” borkereskedője, a „Bubos pacirta” szociálistája mindmennyi kiváló alakítás. Melegen ajánljuk a közönség pártfogásába, mert valóban megérdemli azt.

— Színészet. A mult héten „Lemondás”, „Hitves”, „Otthon”, „Köszö Jutka” és „Liliomfi” ment. Karczagnak egymásután két darabját mutatta be a társulat s dícséretökre legyen mondvá mindakettőt jól megjátszották. Szombaton este Suderman híres „Otthon”-át adták. Az ilyen mély, problematikus darabok megjátszása bizonyára a legnehezebb feladatok közé tartozik. Suderman ezt azzal is tetézi, hogy bár genitilisan de egy egészen elhibázott alapeszmét visz keresztül. Derék színészeink nem is tudtak megbirkózni a nehéz feladattal. Kovács alakításában volt meg csak az, amit a szerző nyújtani akart. A többi szereplők hibásan fogták fel szerepüket. — Simándy társulata bucsuzóra készül és az utolsó előadást már ki is tűzték, a mint értesülünk azonban közkívánatra még néhány előadást tartanak. Ez előadások során lesz Somogyi jutalomjátéka is, melyre máshelyütt is felhívjuk a közönség figyelmét.

— Véres verekedés. Nyugodtan üldögéltek előbb azok a kepecsek, kik ide vasárnap délután érkeztek meg, hogy majd az aratást elvégezzék. A vasút állomás előtti téren egészen betöltötték s a megérkezés örömeire járt a pálnécs butykos kézről-kézre. A pálnécs azután annyira felmelegítették vérüket, hogy összeszólkáltak. A szót tett követte s egyik képést társa úgy ütötte kaszájával nyakon, hogy vértől borítottan rogyott össze. A verekedő atyfiakat a csendőrség vette pártfogásába.

— Arviz. Előjáróságunk sürgős értesítést kapott arról, hogy a Bodrog felső részén oly roppant eső esett, hogy a folyó áradása biztosra várható. Minden lehető óvintézkedést megtettek. Lapunk egyik barátja beszéli, hogy Bodrog-Szerdahely környékén már nagy területek állanak víz alatt.

— Vasárnapi munkaszünet. Szinte öröm nézni, hogy városunkban milyen szépen megtartják a vasárnapi munkaszünetet. Így pl. vasárnap a Kovács-utca levő vörös-rák kocsmában egész délután ordító parasztleányok ünnepeket botrányos tivornyában a szent vasárnapot s hallatlan gajdolással bizonyították, hogy vasárnap csukva kellene lenni minden butáknak.

— Allami tanítóképző-intézet hangversenyének bevétele 207 frt 24 kr. kiadása 132 frt 67 kr volt. tiszta jövedelme tehát 84 frt 57 kr. — Felülfizettek: Árvay Ilona 1 frt. Bálint Dezső 1 frt, dr. Bartha Béla 1 frt. Cziráky István 1 frt. Devald Vince 1 frt. Dezső Lajos 2 frt. Hodossy Béla 2 frt, özv. Hunyady Lászlóné 1 frt. Jaskó Károly 2 frt, dr. Kun Zoltán 2 frt, dr. Kondor Miksa 1 frt. Kiss Elek 2 frt. Klein Ferenc 50 kr. Klein Mihály 1 frt. Lipsey Józsefné 1 frt. Maklári P. Miklós 1 frt, dr. Mitrovics Gyula 1 frt. Nagy Gáborné 1 frt. Pallos Veron 1 frt. Púza Sándor 1 frt. Pelsőczy János 1 frt, dr. Rik Gusztávné 1 frt, ifj. Szabó Zsigmond 1 frt. Szakácsiné 1 frt. Szakácsi Ede 1 frt. Tarczal János 1 frt. Tóth Kálmán 1 frt. Varga József 1 frt. Varró Ferenc 1 frt. Viit József 50 kr. Wohl László 1 frt, dr. Zsindely István 1 frt. A nemes szívű adakozóknak hálás köszönetet mond a rendezőség.

— Léva, június 14. Boltizár József felszentelt püspök és primási helynök tegnap városunkba érkezett s ma a bérmálást végezte több, mint 1300 növendékekkel. A város az érkező főpapot ünnepélyesen fogadta. A házakat fellobogózták s a közönség a város végéig kivonult az érkező elé. A város határán Máriaassy István polgármester, bent a városban Báthy László plebános fogadta a magas vendéget. A hatóságok és egyházak siettek a főpap üdvözlésére, ki a küldöttségek mindegyikét nyájas barátsággal fogadta. Este a város közönsége díszes faklyásmenettel rendezett a magas vendég tiszteletére, a midőn Jaross Ferenc üdvözölte őt a lakosság nevében. A püspök hosszú, lelkes beszédben válaszolt, melyben átadta a város polgárainak a biboros hercegreprimás üdvözlését és áldását s vallásosságára és hazaszeretetre buzdította a több, mint ezer főnyi hallgatóságát. Ma a bérmálás végeztével fényes ebéd volt, melyen a tiszteletű küldöttségek vezetői is részt vettek. Felköszöntő mondatok: Báthy László helybeli plebános, Boltizár püspök és Lakner László a hercegreprimásra, Máriaassy polgármester a bérmáló püspökre, ez viszont a polgármesterre, majd később a helyi plebános édes anyjára, Báthy egyházának jölteveire, a Schöller- és Leidenfrost-családra, Tolnay Dénes ref. lelkész a házi gazdára, Bandy Endre ev. lelkész a felekezetek közt ápolandó békés egyetértésére és testvéri szeretetre, mely utóbbi felszólalás nem volt egyéb, mint visszhangja a bérmáló püspök hasonérzelmű nyilatkozataira. A jelenlevők azzal a meggyőződéssel hajhál osztoztak szét: mi szép volna, ha ez a testvéri szeretet és egyetértés mindenütt és mindenkor ápolatnék! A püspök este ismét távozott, kit újból szép közönség kísért ki a város határáig, hogy meghallgassa az érzelmeteljes bucsuszavakat, melyek egyrésztől Máriaassy polgármester, másrésztől a távozó vendég ajkairól hangzottak el.

— A gimnáziumi ifjak tornavizsgálata. Főiskolánkban f. 17-én tartott meg a gimnáziumi tornavizsga. Most is azt a lebilincselő hatást gyakorolta a közönségre, a melyet a tapintatos és ügyes vezetés miatt már megszokott. A felvonulás impozáns volta semmit sem engedett a szépen szorgosan és sokak által művésziessé vgrehajtott öszgyakorlatoknak. A versenyeknél pedig nem a jelentkezők nagy száma, hanem az ügyesség volt meglepő. Az ünnepély sorrendje és lefolyása különben ez volt: I. Felvonulás, a mely után a „Szózat”-ot énekelte az ifjúság. II. Katonai öszgyakorlatok. III. Szertornázás, hol Horváth Dezső VII. o. l. Mester Dezső VIII. és Csomár Béla VI. osztályu tanulók tüntek ki. IV. Versenytorna. I. oszt. Futás, 1-ső Malicski Dezső, 2-ik Rác Jenő. II. oszt. Rúdúszás, 1-ső Lux Jenő, 2-ik Tariska Sándor. III. oszt. Kötélkísérés, 1-ső Piskóti József. 2-ik Molnár Lajos. IV. oszt. Futás akadályokkal. 1-ső Tüdös Gyula, 2-ik Kolozsvary Ferenc. V. oszt. Távolugrás. 1-ső Novotni Vilmos, 2-ik Kubes Ottó. VI. oszt. Magasugrás. 1-ső Csörghé Zoltán, 2-ik Eperjessy József. VII. oszt. Távol magasugrás. 1-ső Tariska Dezső, 2-ik Horváth Dezső. VIII. oszt. Rúd magasugrás. 1-ső Mester Dezső, 2-ik Lehotsky Béla. Az egész tornavizsga lefolyása azt a gondolatot ébresztette fel bennünk, hogy jól tudják főiskolánkban, hogy »ép testben van ép lélek.«

— Martos községben f. hó 14-én reggel hét órakor veszélyes tűz támadt, 4 lakház mellékepekkel és több kahal pusztult el. A nagy szélben a lángok a ref. lelkész lakását nagy mértékben fenyegették elpusztulással; azonban a lelkész és községi jegyző erélyes közreműködésük folytán pár óra múlva a tűz csillapulni kezdett, de teljesen csak délután 3 órakor szűnt meg. Jól esett a megrémült lakosságnak, hogy Fesztay Béla főszolgabíró a tűz helyen megjelent s azonnal szigorú intézkedéseket tett, személyesen járt házról-házra.

— 25 év múlva. Több oldalról nyilvánított közöhangnak engedve felkérem azon osztálytársaimat, kik 1869. évi július havában M.-Szigeten érettséget tettünk, hogy egy tervbe vett és M. Szigeten huszonöt évvel megrendő vizsont találkozássra vonatkozó hajlamukból engem értesíteni szívesek legyenek. Osztálytársak voltunk pedig következők: Dobra Sándor, Koroknay Bálint, Somody Elek, Kormány Bertalan, Kanizsay Imre, Módos Lajos, Steiger Lajos, Jarmy Elek, Vincz Gábor, Fekete Benő, Ivaskó János, Kiss Péter, Füredy Lajos, Zsigmond Ferenc, Könyves Mihály, Papp Miklós, Kovrdányi László, Tegze Zsigmond, Szöllösy Antal, Rác István, Varga Sándor, Beke Károly, Preityaszkó Miklós, Szabó Aurél, Fejér Dániel, Mihálka Zsiga, Beksy György, Sepsy Sándor, Veres Bertalan, Cséke Gyula, Kogyl Károly, Ináncsy Károly, Fodor István és Berzsényi Feri. Ugocsa vármegye, Nagy-Szöllös, Lator Béla.

— A Tisza áldozata. Verőce ugocsamegyei község alatt a hidas csaláncza elszakadt. A hidason két férfi, két nő, hat gyermek volt két ló és egy csikóval. Az elszakadt hidast a Tisza árja a rajtalevőkkel elsodorta, kik halálra rémültek. Az épen arra cirkáló Egri Márton és Szikora János csendőrből álló nagy-szöllői őrsbeli járőr közreműködésével sikerült a két nőt, egy férfit, a hat gyermeket és a két lovat Romuscsuk László és Vince (Györgynek kimenteni, de a szerencsétlen férfit és a csikót elnyelte az ár és odaveszték. Az illetők állítólag Nagy-Károlyból valók. A lánc elszakadásának oka gyengesége volt, a mulasztás a tulajdonos és a révész terhelé.

— Gyilkosság a Hortobágyon. A Hortobágyon kegyetlen büntényt követtek el ismeretlen tettesek. Egy cserényben felakasztva találtak a 12 éves Lajter Sámuel juhászbojtárt, testén külső erőszak nyomával, a miről arra lehet következtetni, hogy nem öngyilkosság hanem gyilkosság fogott fenn. A vizsgálat és a boncolás ki is derítette, hogy Lajtert először agyon verték és a tettes, bünet elpalástolandó, akasztotta föl saját ostorára Lajtert. A gyilkos állítólag valami Venter Gábor nevű, 19 éves vad, indulatos természetű bojtár, a kit a b. újvárosi csendőrség elfogott és bekísért a debreceni kir. ügyészséghez. — Venter tagadja, hogy ő a tettes. A vizsgálatot folytatják.

— Nagy bányá szerencsétlenség. Iszonytu sorscsapás sujtotta 14-én éjjel Szilézia ostrau kerületének karvini bányász népet. A gróf Larisch-féle községtárnakban olyan bányász szerencsétlenség történt, mely a hasonló katasztrófák közt is ritkítja párját s borzasztóságára nézve felülmúl minden eddigit, mert több mint kétszáz ember vesztette életét és az egész kiterjedt bányauzemet megakasztotta. Csütörtökön délután 4 órakor szálltak le a tárnába az esti munkások, körülbelül 360-an. Fél tíz óra lehetett, mikor a Vilmos-tárna szomszédságában levő Franciska tárnából robbanás hallatszott, mire több munkás a tűz színhelyére akart sietni. Alig haladtak azonban százhusz méter mélységre, újra explozió történt, a mely több embert halálosan megsebesített. Kohut felügyelő eszméletét veszítette s magához térve csupa holttest között találta magát. Rövid idővel ezután még két horzasztó robbanás történt a „János” tárnában, s reggel felé a mentőket még egy ötödik detonáció rémítette meg. A szomszédos Franciska tárnában is hallották az exploziót és Ercegg assistens, valamint Flamm munkavezető is odasiettek a mentési munkálatok végrehajtása végett, ebben azonban őket is megakadályozta a második explozió. Ercegg azonnal meghalt, Flamot még élve, de súlyosan megsebesülve hozták fel és nemsokára ő is meghalt. A mentési munkálatnál még más három ember is halálát lelta. A második explozió után fél 11 órakor éjjel Windicz assistens több bányással szált le a tárnába és sikerült neki két meg életben levő, de súlyosan megsebesült embert a tárnából felhozni. Windicz a mentő munkát reggeli négy óráig folytatta és előbb nyolc, később meg két halottat szállított fel. De nem sikerült neki egészen az explozió színhelyéig menni. A mentési munkálatokat a legerélyesebben megkezdék. Iszonyu nézni azokat a megcsontított holttesteket. A tetemeket egyik tárna világos helyiségébe helyezték ravatalra. A termet siránkozó nők, sápad férfiak töltik be. Most már véglegesen meg van alapítva a halottak száma. Kétszázharmincvenhetet tetteket életüket a föld mélyében. Százharminc özevgy és ezer árva vesztette el kenyérkeresőjét. De az életben maradt bányások sorsa majdnem olyan szánandó, mint elpusztult társaiké. A karvini bányák összes tárnában, egyet kivéve hosszú időn át szünetelni fog a munka, míg az égés a föld gyomrában teljesen meg nem szűnik s a gyilkos gázokat ki nem szellőztetik a tárnákból. A katasztrófa által közel 3000 munkás vesztette kenyérét, nem számítva azokat a családtagokat kiket egyetlen támaszuktól fosztott meg a katasztrófa. A tulajdonos kára is több száz-ezer forintra rug, mindamellett kijelentette, hogy a szerencsétlenül járt munkások hátra hagyott családjairól bőkezűen gondoskodni fog.

Kossuth Ferenc jön haza. A Tarnóczy türeltőzser- és gépgyár r. t. érdeme, hogy ezt lehetővé tette. Ugyanis ezen társaság szerződtette őt gyárának fő vezetésére; miáltal nemcsak, hogy magának csinált megfelelő hasznát, de egyáltalán a nemzetet is lekötölte; mert így hazánk boldogult nagy fiának idősebb fia, ki eddig külföldön volt kénytelen élni, most hazájában talált európaiag elismert technikai tehetségének megfelelő foglalkozást és így jövőben tehetségét szeretett hazájának szentelheti és munkájának eredményével gazdagíthatja azt.

Hogy pedig Kossuth műszaki tehetségét kellően kifejttesse, elhatározta a társaság, hogy gyárában a mezőgazdasági gépgyártást is meghonosítja, miáltal érdemeit még fokozni fogja, mert ezáltal hazánkban ki fog szorulni az a sok külföldi és sejeles gyártmány, melylyel gazdáinknak nagy kárára előzölötték az országot és számtalan futóügynökeik által sok károsítást tettek ki a magyar gazdát. Most legalább lesz egy hely, hol teljes megnyugással fog vásárolhatni a magyar gazda jó és aránylag olcsó gépeket.

E célból 1,500,000 frtyui új részvényt fog kibocsájtani a társaság és hogy abban minden szegényebb birtokos is résztvehessen, tehát az elérendő haszonban is osztohassék, a részvényeket 100 frtban állapította meg. Az erre vonatkozó felhívást má számunkban hoztuk. A ki ezen vállalatot előmozdítani és bizton elérendő eredményeiben részesülni akar, siessen az aláírással, mert minden bizonynyal nagyon tul lesznek jegyezve a részvények.

POLITIKAI SZEMLE.

Belföld.

Az igazságügyi bizottság jelentése „a gyermekek vallásáról” szóló 523. számú törvényjavaslat tárgyában.

A midőn az igazságügyi bizottság a közoktatásügyi bizottság véleményéhez hozzájárulva, „a gyermekek vallásáról” szóló törvényt általánosságban a részletes tárgyalás alapjául elfogadásra ajánlja, hozzájárul a közoktatásügyi bizottság azon álláspontjához, hogy a törvényjavaslat 1. §-ába csak a bevett vagy törvényesen elismert különböző vallásfelekezethez tartozó szülők gyermekeinek vallására vonatkozó rendelkezés véssék fel. A törvényjavaslat által elérendő cél ugyanis a bizottság véleménye szerint főleg az, hogy az 1868. évi LIII. t.-c.-nek a vegyes házasságból született gyermekek vallására vonatkozó rendelkezése a gyakorlati szükség követelményeinek megfelelően módosítsanak; a miért is az igazságügyi bizottság a közoktatásügyi bizottság által elfoglalt álláspont-hoz hozzájárulva, helyesnek találja azt is, hogy a szülők csak oly módon egyezhessenek meg, hogy valamennyi gyermekük vagy az atyának, vagy az anyának vallását kövessék; és ugyanazon bevett vagy elismert valláshoz tartozó házastársak gyermekeinek mely vallásban leendő neveltetésére a törvény rendelkezése ki ne terjesztessék, mert allandósult szokásnak tekintendő az, hogy az ugyanazon valláson levő szülők gyermekeiket saját vallásukban neveltetik s e részben a fennálló jogszabályok módosítása szükségesnek nem mutatkozik.

A mi a megegyezés időpontjának szabályozását illeti, a bizottság elterelőleg azon állásponttól, melyet a közoktatásügyi bizottság elfogadott, hogy a házások születendő gyermekeik mely vallásban leendő neveltetése iránt a házasság megkötésétől számított hat hó alatt egyezhessenek meg, a kormány által beterjesztett törvényjavaslat abbéli rendelkezését fogadta el, mely szerint a születendő gyermekek vallására nevezve csak a házasság megkötése előtt létrejött megegyezés legyen hatályos. Ezen rendelkezés azért volt a bizottság nézete szerint elfogadandó, mert kétségtelen, hogy a házasság megkötése előtt más, a házasságon kívül álló befolyások legkevésbé érvényesülhetnek, tehát a szülők természetes jogának a legszabadabb és legfüggetlenebb megnyilatkozása juthat érvényre; — és mert a házasság megkötése után már tu ajdonképen nem is kölesősös megegyezésről, hanem arról lehet szó, hogy szemben a törvény dispositív szabályával az egyik házastárs a másik házastársának egyoldalú engedélyt tegyen és beleegyezzen abba, hogy a saját nembeli gyermekek is házastársának vallásában neveltesse.

Egyebekben a törvényjavaslat 1. §-ának rendelkezéseit szabatosabb szerkezetben s azzal a módosítással, illetőleg kiegészítéssel fogadta el a bizottság, hogy tüzetesen megjelölje azokat a polgári hatóságokat, a melyek előtt a szülők megegyezhetnek; és felvette azt a rendelkezést is, hogy a kir. közjegyző előtt létrejött megegyezés közokiratba foglalandó; a minek következtében természetesen csak a többi hatóságok előtt létesülő megegyezésnek alakszerűségeit szükséges a rendeleti szabályozás terére utalni.

A törvényjavaslat 2—5. §§-nak rendelkezéseit az igazságügyi bizottság a közoktatásügyi bizottság szövegezésére szerint fogadta el; helyesnek találva különösen a közoktatásügyi bizottságnak a 2. §. első bekezdésére vonatkozó azt a lényeges módosítást, mely szerint megegyezés hiányában a vegyes házasságból született gyermekek az eddig fennállott és megszokott jogszabály szerint szülők vallását nemök szerint kövessék.

A 6. §. rendelkezését kiegészítőnek találta a bizottság abban az irányban, hogy a kir. leirattal törvényesített gyermekek és az atya által elismert gyermekek minő vallást kövessenek. E részben az 1868. évi LIII. t.-c-ik a kir. leirattal törvényesített gyermekek vallására nevezve nem rendelkezik, az atya által elismert törvénytelen gyermekekre nevezve pedig azt a rendelkezést tartalmazza, hogy azok a törvényes gyermekekkel egyenlő elbánás alá esnek. Minthogy azonban a kir. leirattal való törvényesítés és az atya által való elismerés a gyermekek szülői között nem létesít családi kapcsolatot; a bizottság helyesebbnek találta a törvényjavaslatba oly irányú intézkedést felvenni, hogy a kir. leirattal törvényesített gyermekek és az atya által elismert gyermekek is rendszerint anyjoknak vallását kövessék s illetőleg abban neveltesse; de ha a törvényesítéstől vagy elismeréstől számított hat hó alatt az atya az 1. §-ban a megegyezésre előírt alakszerűségek között kijelenti ebbéli kívánságát, a fiuk — a mennyiben a törvényesítéskor vagy elismeréskor életök 7-ik évét még be nem töltötték — atyjok vallásában neveltesse. A 7 éves korukat már elért fiugyermekek vallásos nevelésének változtatása a bizottság nézete szerint elismerés vagy kir. leirattal való törvényesítés eseteiben az atya kívánságára sem engedhető meg.

A 10. §. rendelkezése a bizottság nézete szerint módosítást és kiegészítést igényel; mert egyfelől az 1868. LIII. t.-c. 14. §-ának az a rendelkezése, hogy na a szülők valamelyike más vallásra tér át, mint a melyet előbb követett, a 7-ik évét még be nem töltött gyermekek nemök szerint követik az áttértet, nem helyezhető hatályon kívül, hanem tekintettel „a vallás szabad gyakorlatáról” szóló törvényjavaslatnak rendelkezéseire s illetőleg az igazságügyi bizottság által e törvényjavaslatra vonatkozólag indítványozott módosításokra, ezen 14. §. rendelkezése kiterjesztendő a bevett vagy törvényesen elismert bármely vallást követőkre; az 1868. LIII. t.-c. 16. §-ának rendelkezése pedig, tekintettel a jelen törvényjavaslat 6. §-ának fentebb indokolt kiegészítésére, hatályon kívül helyezendő. Ezen felül s ugyancsak „a vallás szabad gyakorlatáról” szóló törvényjavaslatra s ennek az igazságügyi bizottság által ajánlott módosítására való tekintettel kiterjesztendő a bevett és törvényesen elismert

bármely vallást követőkre az 1868. LIII. t.-c. 13., 15., és 18. §§-nak rendelkezései is; sőt a 13. és 15. §§. rendelkezései kiterjesztendő a bevett és törvényesen elismert vallásfelekezeteken kívül állókra is; míg ellenben az 1868. LIII. t.-c. 18. §-ának a lelenckre vonatkozó rendelkezéseit a felekezeten kívül állókra, illetőleg az ezek által felfogadottakra nem lehet kiterjeszteni, hanem e részben tekintettel a törvényjavaslatnak ama helyes álláspontjára mely szerint a felekezeten kívül állók gyermekei is vallásos nevelésben részesítendő, oly tartalmu rendelkezést kellett felvenni, hogy ha az, a ki a lelenect vagy általában ismeretlen szülőknek gyermekét felfogadta, a bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetek egyikéhez sem tartozik, a felfogadott gyermek vallásos nevelésére a jelen törvényjavaslat 2. §. második és negyedik bekezdésének rendelkezései megfelelően legyenek alkalmazandók.

Ezekre való tekintettel az igazságügyi bizottság a törvényjavaslat 8. és 9. §-i közé a fent jelzett tartalommal egy új szakaszt vett fel, a 9. most már 10. §-ból pedig az 1868. LIII. t.-c. 14. §. hatályon kívül helyezését kihagyta és a 16. §. hatályon kívül helyezését beiktatta. A törvényjavaslatnak az igazságügyi bizottság által megállapított szövegét a 7. csatoljuk. Kelt Budapesten, 1894. évi május hó 29-én. Tetszky István s k. az igazságügyi bizottság elnöke. Matuska Péter s. k. az igazságügyi bizottság előadója.

Törvényjavaslat a gyermekek vallásáról.

(Az igazságügyi bizottság szövegezése szerint.)

1. §. Bevett vagy törvényesen elismert különböző vallásfelekezethez tartozó házasságok, házasságuk megkötése előtt egyszersmindenkorra megegyezhetnek arra nézve, hogy gyermekeik valamennyien az atya vagy az anya vallását kövessék, illetőleg abban neveltesse.

Ha a házasság egyikike sem, vagy csak egyikike tartozik valamely bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezethez, ebben az esetben egyszersmindenkorra megegyezhetnek arra nézve, hogy gyermekek valamennyien az általuk megjelölt bevett vagy törvényesen elismert vallást kövessék, illetőleg abban neveltesse.

A megegyezés csak akkor érvényes, ha kir. közjegyző, kir. járásbíró, polgármester vagy főszolgabíró előtt a megállapított alakszerűségek mellett jön létre.

A kir. közjegyző előtt létrejött megegyezés közokiratba foglalandó. A többi hatóságok előtt létrejött megegyezés alakszerűségeit, valamint a megegyezés anyakönyvi nyilvántartása körül követendő eljárást a vallás- és közoktatásügyi, — az igazságügyi és belügyminiszter rendeletileg szabályozzák.

2. §. Az 1. §-ban körülírt megegyezés hiánya esetén a gyermekek szülők vallását nemök szerint követik, illetve abban neveltesse, a mennyiben ez a vallás a bevettek, vagy törvényesen elismertek közé tartozik.

A bevett, vagy törvényesen elismert vallások egyikéhez sem tartozó szülő jogosítva van megállapítani, hogy a nemebeli gyermekei a bevett vagy törvényesen elismert vallások melyikében nevelendők.

Ha az illető szülő nem határoz, a másik szülő azonban valamely bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezethez tartozik, akkor az összes gyermekek ezen utóbbi szülő vallását követik, illetve abban neveltesse.

Ha egyik szülő sem tartozik valamely bevett, vagy törvényesen elismert vallásfelekezethez, és egyik sem határoz az iránt, hogy a gyermekek mely bevett vagy törvényesen elismert vallásban neveltesse, akkor e jog és kötelesség a gyámhatóságra száll át, mely a rokonok meghatalmáltásával határoz.

3. §. Az 1. §. szerinti megegyezés hiánya esetén a gyermekek a jelen szakasz 2. 3. és 4. bekezdései által körülírt esetekben mely vallásban neveltesse, legkésőbb azok tanköteles korának elértéig megállapítandó.

4. §. Az 1. §. szerinti megegyezés később csakis az esetben változtatható meg: ha különböző vallású felek közül valamelyik fél a másik házastárs vallására tér át, úgy, hogy a házasság egy vallásúak házasságává válik.

Ez esetben a megegyezés ugyanazon alakszerűségei mellett, de csupán oly irányban változtatható meg, hogy a születendő, valamint a 7-ik életévét még be nem töltött összes gyermek most már valamennyien a szülők közös vallását kövessék és abban neveltesse; a 7-ik életévét pedig már túlhaladott, de az 1868. LIII. t.-c. 2. §-ában megszabott életkor még el nem ért gyermekek, az idézett törvénycikk 3—8. §-ában körülírt módon a szülők vallására térhetnek át, de csakis a gyámhatóság beleegyezése mellett.

5. §. Az 1. §. első bekezdésében foglalt szabály alól eltérésnek később csak akkor van helye: ha az egyik házastárs vallására tér át, úgy, hogy a házasság egy vallásúak házasságává válik.

Ez esetben a születendő, valamint a 7-ik életévét még be nem töltött összes gyermekek a szülők közös vallását követik, illetve abban nevelendők.

Az áttért szülő nemebeli 7-ik életévét már túlhaladott, de az 1868. LIII. t.-c. 2. §-ában megszabott életkor még el nem ért gyermekek is az idézett törvénycikk 3—8. §-ában körülírt módon a szülők közös vallására térhetnek át, de csakis a gyámhatóság beleegyezése mellett.

6. §. Az oly házasság, melyben akár mind a két fél, akár csak az egyik fél a bevett vagy törvényesen elismert vallások egyikéhez sem tartozik, különböző vallású felek közti házasságának tekintetik.

Az ily felek között az 1. §. értelmében létrejött megegyezéstől, illetve a 2. §. második és negyedik bekezdése szerint történt megállapítástól eltérésnek később a 3. és 4. §-okban jelzett módon és terjedelemben csak akkor van helye, ha az egyik vagy mindkét házastársnak valamely bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezethez való belépése által a házasság egy vallásúak házasságává válik.

7. §. A törvénytelen gyermek anyja vallását követi, a mennyiben ez a vallás a bevettek, vagy törvényesen elismertek közé tartozik.

A bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetek egyikéhez sem tartozó anya gyermekeire a 2. §. második és negyedik bekezdésében foglalt szabályok nyerne alkalmazást.

Ha az anya más bevett, vagy törvényesen elismert vallásra tér át vagy ilyenbe belép, akkor a 7-ik életévét még be nem töltött törvénytelen gyermekei új vallásába követik.

A 7-ik életévüket még be nem töltött, kir. leirattal törvényesített vagy atya által elismert fiu, az atyának a törvényesítést vagy elismerést követő 6 hó alatt kijelentett kívánságára, az atyának vallását követi, a mennyiben ez a vallás a bevettek vagy törvényesen elismertek közé tartozik.

A kijelentésre és annak anyakönyvi nyilvántartására az 1. §. harmadik és negyedik bekezdésének rendelkezései megfelelően alkalmazandók.

7. §. A jelen törvényben foglaltakkal ellenkező bármely szerződés, tértvény vagy rendelkezés érvénytelen és semmi esetben sem bír joghatállyal.

8. §. A jelen törvény életbeléptetése előtt kötött házasságokból született vagy születendő gyermekek vallásos nevelésére nézve azon törvény határozata marad érvényben, a mely az ily házasságok kötése idejében hatályban volt.

9. §. Az 1868. LIII. t.-c. 13., 14., 15. és 18. §-ainak rendelkezései a bevett és törvényesen elismert bármely vallást követőkre, a 13. és 15. §§. rendelkezései pedig a bevett és törvényesen elismert vallásfelekezeteken kívül állókra is kiterjesztve hatályában fentartatik.

Ha az, a ki a lelenect vagy általában ismeretlen szülők gyermekét felfogadta, a bevett vagy törvényesen elismert vallásfelekezetek egyikéhez sem tartozik, a felfogadott gyermek vallásos nevelésére a jelen törvény 2. §-a második és negyedik bekezdésének rendelkezései megfelelően alkalmazandók.

10. §. A jelen törvényvel ellenkező mindennemű jogszabályok s jelesül az 1868. LIII. t.-c. 12. és 16. §-ai hatályon kívül helyeztetnek.

11. §. A jelen törvény a kötelező polgári házasságot szabályozó . . . törvényekkel egyidejűleg lép életbe s végrehajtásával a vallás- és közoktatásügyi, igazságügyi és belügyminiszterek bizatnak meg.

Kompromisszum. Ez ügyben a „Bud. Cor.” következő, a helyzetet egyáltalán meg nem világosító közleményt ad:

„Szilágyi koronaőr, a főrendiház másodelnöke ma délután félháromra bizalmas értekezletre hívta meg a főrendiház tizenhét tagját, a melyen nevezetesen az a kérdés volt megbeszélendő, hogy mikor tárgyalassék a főrendiházban a polgári házasságról szóló törvényjavaslat, illetőleg a képviselőház erre vonatkozó második üzenete, és hogy a javaslatot előbb az egyesült hármast bizottsághoz kell-e utasítani. A meghívott főrendiházi tagok közül megjelentek: gróf Andrássy Aladár, Czorda Bódog, gróf Festetics Tasziló, Gajgázó Ferenc, Hollán Ernő, Karap Ferenc, gróf Keglevich István, Máriássy János, Karap Rudnyánszky József, idős gróf Széchenyi Imre, ifjú gróf Széchenyi Imre és Vértessy Sándor. A kormány részéről Wekerle miniszterelnök és Szilágyi igazságügyminiszter voltak jelen.

Az eszmecsere, a mely az elnöknek felette jelentőségteljes enunciaciójával kezdődött, a dolog természeténél fogva nem végződött határozathozattal. A beszélgetés tartalmára nézve a jelenlévők titoktartásban állapodtak meg.

Értesülésünk szerint, a mai értekezlettel a kompromisszum-tárgyalások befejeztettek, a mennyiben az értekezleten jelen volt főrendiházi tagok, meg a kormány között olyan megállapodások jöttek létre, a melyek egy újabb értekezlet megtartását feleslegessé teszik.

A „Pol. Corr.”-nek Budapestről jelentik, hogy valószínűvé vált az, hogy a házassági jogról szóló törvényjavaslat most már simán fog a főrendiházban keresztül menni. A javaslat szenvedélyes ellenzői ugyan mindent meg fognak kísérelni, hogy új hajszát rendezzenek ellene, de nem valószínű, hogy sikerüljön. A javaslatnak a főrendiházban történt elfogadása után az országgyűlés szünetelni fog, a kormány pedig a bankkérdés megoldásához fog hozzáfogni. Biztosra várható, hogy most már az osztrák meg a magyar kormány is a bankkal szemben megragadja az iniciatívát.

Az ellenzéki lapok a kompromisszum teljes meg-hiusulásáról beszélnek.

Szektarizáció. Maros-Tordamegye közgyűlése óriási szavazattöbbséggel elhatározta, hogy feliratot intéz az országgyűléshez a papi javak szekularizálása végett. A feliratot hozzájárulás végett a többi törvényhatóságoknak is megküldik.

Tüntetés a miniszterek mellett. A fővárosi VI. ker. terézvárosi kaszinó közgyűlése jun. 16. ülésén a kaszinó disztagjainak megválasztotta Wekerle Sándor miniszterelnököt, Szilágyi Dezső és Hieronymi Károly minisztereket és Csáky Albin gr. volt minisztert.

A terézvárosi polgári körben mozgalom indult meg, hogy Wekerle miniszterelnököt a kör tiszteltbeli tagjának válaszzák. A körnek június 18-án rendkívüli közgyűlése volt, melynek egyetlen tárgya ez a választás.

A pozsonyi liberális párt, száztágu küldöttség által akarta üdvözölni Wekerle új kabinetjét, de Szilágyi Dezső igazságügyminiszter, a mikor e szándékról értesült, arra kérte a pártot, hogy mondjon le a tüntetésről, mely az ellenzéket felingerelhetné.

A szombathelyi ügyvédi kamara jun. 16-iki gyűlésében egyhangulag elfogadta az igazságügyminiszterhez intézett jelentésnek azt a pontját, a mely Szilágyi Dezső igazságügyminisztert az egyházpolitikai reformok alkalmából melegen üdvözli s iránta való teljes bizalmát kifejezi.

Szatmár város bizottsági tagjainak egyrésze a legközelebbi közgyűlésen Wekerle miniszterelnöknek diszpolgárrá való megválasztását fogja indítványozni.

Hódmező-Vásárhelynek 20 tagu küldöttsége lelkes ovációk közt adta át Wekerle miniszterelnöknek a diszpolgári oklevelet.

A házassági javaslatot a főrendiház plénuma hétfői határozata szerint e hó 21-én, csütörtökön veszi tárgyalás alá, és pedig közvetlenül, előző bizottsági tárgyalás nélkül. A főrendiházi ellenzék igen bizik új győzelmében.

Külföld.

Olaszország. *Merénylét Crispi ellen.* Olaszország erélyes, nagy feladatainak megoldásában fáradhatlan miniszterelnöke nem kerülhetette ki a nagy államférfiak rendes sorát. Fanatikus gyűlölönek egyike, *Paolo Lega* anarkhista a *Monte Pinción*, amint épen a képviselőházba hajtattott s kocsija egy percre megállt, revolverrel reá lött, de szerencsére nem találta. A merénylőt *Crispi* magántitkára, ki mellette ült s néhány más ember elfogta, a nép pedig megakarta lynchelni. *Crispi* maga mentette meg a tömeg dihetől. A képviselőházban zajos ovációkkal fogadták a szerencsésen megmenekült miniszterelnököt, a király és trónörökös lakásán látogatták meg s átölelték, kifejezve, hogy oly fájdalmasan érintette őket e merénylét, mintha családjuk tagjával történt volna. Lega megrögzött anarkista s lehet, hogy merénylete csak hasznára válik — *Crispi* pénzügyi politikájának s így a deficittel s gazdasági válságokkal küzdő Olaszországnak is.

Francaország ugy látszik, vámháboruba akar bocsátkozni Ausztria-Magyarországgal. Az ürgy erre az, hogy monarchiánk nem akarja megadni Franciaországnak a borok behozatalánál azon kedvezményt, melyet Olaszország élvez. A véd-, sőt prohibítív vámos akció vezére *Turrel*, ki azzal dicsekszik, hogy minden osztrák és magyar terméket ki fog szorítani Franciaországból. A valódi ok pedig a Melin-féle védvamos irányzat teljes elhatalmasodása. Ez ügyben a „*Neu freie Presse*” párisi levelezője felkereste a francia külügyminisztérium egyik előkelőbb hivatalnokát, ki az Ausztria-Magyarország ellen folytatott vámháboru kérdésében azért nem akart nyilatkozni, mert a tárgyalások még folynak, de meg van róla győződve, hogy a francia kormány nem akarja a konfliktust elmérgesíteni; vámháboruról még ma szó sem lehet és bizonyára lehetséges lesz a vitás pontokat kiegyenlíteni. A francia kormány egyáltalában nem ért egyet *Turrel* javaslatával s ezen felül az is figyelembe veendő, hogy a vámtételeket nem lehet máról holnapra megváltoztatni. Nagyon valószínű továbbá, hogy Ausztria-Magyarország a javaslat elfogadása esetében represszáliakkal fog előállni s mindenekelőtt fel fogja mondani az irodalmi konvenciót, a mi nagyobb anyagi veszteséget jelent Franciaországnak, mint nekünk az, ha egyes árucikkeinket nem exportálhatjuk Franciaországba.

A marokkói kérdés. A törvényes trónörökös, *Abdul Aziz* Fezben szultánná kiáltották ki, az európai nagyhatalmak egyöntetűen fognak eljárni.

ORSZÁGGYŰLÉS.

Június 14. Az elnöki jelentések után következik a napirend: a közös függő adósság egy részének beváltásáról szóló javaslat. *Pulszky* Agost előadó a pénzügyi bizottság nevében elfogadásra ajánlja a javaslatot, mivel azt az ország fejlődésének anyagi érdekei követelik.

Neumann Ármin pártolja és elfogadásra ajánlja a javaslatot. Beszédében kiterjeszkedik az arany beszerzés nehézségeire; ez nálunk Magyarországon könnyebben megy, mint Ausztriában. Azután az osztr. magyar bank magatartásával foglalkozik részletesebben. *Horánszky* Nándor a javaslat tárgyalását, illetve a közös függő államadósság egy részének beváltását elakarja halasztani addig, a míg a bank-kérdés nincsen végleg elintézve s a körülményeknek megfelelőleg rendezve. Ily értelemben határozati javaslatot terjeszt elő, kérve annak elfogadását. Öt pernyi szünet után *Lánczy* Leó szól a javaslat mellett, kifejtve annak előnyeit. *Ugron* Gábor kéri a házat, hogy beszédét holnap mondhasse el. Ezzel az ülés bevégeződött.

Június 15. A szokásos előterjesztések után következnek a napirend a közös függő adósság egy részének beváltásáról szóló törvényjavaslat folytatódó tárgyalása. *Ugron* Gábor hosszabb beszédében szól a javaslatról s végül kijelenti, hogy bár barátja a valuta szabályozásnak, de mivel e törvényjavaslat nem vezet jóra, kéri a házat ne fogadja el. *Molnár* Józsiás határozati javaslatot terjeszt elő. *Beöthy* Akos szerint a valuta rendezés lehetetlen, mindaddig míg a nemzetközi ezüst kérdés nincs tisztázva. *Hermann* Ottó sem járul a javaslathoz. Ezután *Wekerle* Sándor miniszterelnök szól, kifejtve érveit, kéri a házat, mellőzze a beadott határozati javaslatokat s fogadja el a törvényjavaslatot. *Elnök* miután senki sincs szólásra feljegyezve a vitát bezárja. Az ülés ezzel bevégeződik.

Június 16. Napirend: a közös függő adósság egy részének beváltásáról szóló törvényjavaslatra vonatkozó záróbeszéd megváltása. *Pulszky* Agost az elmondott beszédekkel polemizálva újra ajánlja a javaslatot elfogadásra. *Beöthy* Akos személyes kérdésben emel szót, utána *Horánszky* Nándor mondja el záróbeszédét. *Pulszky* Agostal polemizálva újra határozati javaslatot ajánlja. *Wekerle* Sándor felszólalása után elnök felteszi a kérdést: A javaslatot nagy többséggel elfogadják, a határozati javaslatot pedig elvetik. A részletekben szintén elfogadják a javaslatot. Napirenden van még a *nem állami intézetek tanárainak nyugdíjazásáról* szóló törvényjavaslat.

Farkas István előadó a közoktatásügyi bizottság nevében e törvényjavaslatot elfogadásra ajánlja. *Fenyvessy* Ferenc a pénzügyi-bizottság nevében kéri a házat, hogy a szövegen levő törvényjavaslatot fogadja el. *Vajay* István üdvözlö a szövegen levő törvényjavaslatot, mert egy régen érzett szükségén és hiányon kíván segíteni. Csak azzal nem érthet egyet, hogy a nyugdíjösszeg alapjára ismét a tanulók adóztatnak meg.

Eötvös Loránt br. vallás- és közoktatásügyi miniszter. A törvényjavaslatot, melyet hivatali elődja nyújtott be magáéva teszi s pedig ugyan azon indokból, a melyből elődje által az a ház elé hozatott. Egyik indok a méltányos eljárás, a másik, hogy bizonyos paritás állítsák az állami és nem állami iskolák közt. A törvényjavaslat a fenálló viszonyok között csak így jöhetett létre a mint van, kéri a házat fogadja el a javaslatot, a mint

van. A ház ezután általánosságban és részleteiben elfogadja a javaslatot.

Ezután *Balogh* János interpellálja a miniszterelnököt, mint pénzügyminisztert a szentesi bélyegsikkasztás tárgyában *Wekerle* miniszterelnök válasza után, melyet a ház tudomásul vesz az ülés bevégeződik.

KÖZGAZDASÁG.

Budapesti áru- és értéktőzsde.

Budapest, 1894. június 14.

A „Belvárosi bank- és váltóüzlet” *Hecht* Samu Budapest, Kossuth Lajos-utca 13. tudósítása:

Az értéktőzsde irányzata a lefolyt héten az általánosság jellegével bírt. A hangulat általában szilárd volt, a melyet csak némileg zavartak meg a politika változó eseményei. Az imént megoldott hosszas kormányválság csak annyiban bírt hatással, hogy a forgalom a spekuláció természetesen tartózkodása következtében nem tudott megélni.

Az üzlet legkedvezőbb fejlődéséhez minden egyéb feltétel meg van adva. A pénzbőség rendkívül nagy, a kamatláb olcsó és a mozgó tőkék szinte türelmetlenül várják az új kibocsátásokat és műveleteket. A nemzetközi értékek piacán, főleg a két hitelrészvény és osztrák-magyar államvasút részvényei iránt nyilvánult nagyobb érdeklődés. Élénk üzlet és jelentékeny áremelkedés volt a helyi bankok és vasiparvállalatokban, nevezetesen a leszámítoló-bank, jelzálogbank és a rimamurányi, valamint az alpesi bányamű részvényekben. A lefolyt hét nevezetesebb áringadozásai a következők: Osztrák hitel 349.80—35-ig, Magyar hitel 434.25—443-ig, Államvasút 339.50—342-ig, Magyar jelzálogbank 239.50—246-ig, Magyar leszámítoló-bank 257—268.50-ig, Rimamurányi részvény 250.25—259-ig, Alpesi bányarészvény 75—79-ig, Városi villamos-vasút-részvények 233.50—245-ig.

A gabona-tőzsdén a hosszú szintén végnélküli pangást, végre élénk üzleti kedv és kevező irányzat váltotta fel. E változást első sorban az okozta, hogy az aratás iránt táplált nagy, szinte vérmes remények az utóbbi napokban nagyon is lelohadtak nemcsak nálunk, hanem az egész kontinensen, sőt Amerikában is. A szilárd irányzat először a készáruüzletben tört magának utat és később 4—5 nap alatt mintegy 40—50 krral emelkedett. A határidő üzletben főleg a buza-határidők iránt nyilvánult élénkség. A rozshatáridőkben és takarmánycikkben csendesebb volt az üzlet és kevésbé jelentékenyek az áringadozások. A lefolyt hét nevezetesebb árhullámzásai a következők: Szokvány-buza őszre 694—720-ig (1895. tavaszra) rozs őszre 5—5.25. Tengeri 1895. május, június 4.75—4.90-ig. Kaposzta-repce augusztus, szeptember 0.05—10.40-ig.

ALÁÍRÁSI FELHÍVÁS

Tarnóczy tűzoltó- és gépgyár-részvénytársaság

ujjonnan kibocsátott részvényeire.

A Tarnóczy tűzoltó- és gépgyár-részvénytársaság, mely 1881. év óta áll fenn és eddigelé 500,000 frt alaptőkéje után az alapszabályszerű leírások és tartalékalapjának megfelelő dotációjával mellett részvényeseinek évenként 6 frt osztalékot fizetett, mi 6% kamatozásnak felel meg, 1894. évi június hó 17-ik napján tartott közgyűlésen elhatározta, hogy jövőre tüzfecskendők, tűzoltószerek, sárgaréz-, réz-, acélárak gyártásán, továbbá víz-, gáz-, és villamvezetékek berendezésén és szakmájába tartozó melléküzletek folytatásán kívül gazdasági valamint szerszám és munkagépeknek nagyban gyártását a vállalat munkakörébe felveendi és gyári telepén egy nagy vasöntödét is állít fel.

E célból az alaptőkének két millió forintra való felemelése közgyűlésileg elhatározatván, az ujonnan kibocsátandó 15.000 darab 100 forint névértékű bemutatóra szóló részvényekre nézve ezennel nyilvános aláírás hirdetteték következő feltételek mellett:

1. A 100 frt névértékű bemutatóra szóló részvények kibocsátási ára részvényenkint 110 frtban határozaták meg, melyből részvényenkint 10 frt a tartalékalapra fordítatik.

2. A részvények aláírása alkalmával, vagy legkésőbb folyó évi június hó 26-ig bezárólag a Budapest VIII. IX. X. ker. takarékpénztár részvénytársaságnál Budapesten vagy ezen intézet által meghatározandó fizetési helyeken részvényenkint 30 frt fizetendő.

3. A további befizetések ugyancsak a Budapest VIII. IX. X. ker. takarékpénztár részvénytársaságnál következőleg eszközözendők:

- a) 1894. augusztus 1-én részvényenkint 30 frt,
- b) 1894. szeptember 1-én „ 25 frt,
- c) 1894. október 1-én „ 25 frt.

A befizetésekről ideiglenes térítvények szolgáltatók ki, melyek az utolsó részletfizetés alkalmával társasági részvényekkel fognak kicseréltetni.

4. A régi részvényesek minden egyes részvény után ugyancsak 110 frt kibocsátási árban és a fenti feltételek mellett egy-egy újabb részvényre tarthatnak igényt, de kötelesek e részben elővételi jogukat 1894. évi június hó 21-ig bezárólag gyakorolni és e célból részvényeiket a folyó szelvényekkel együtt lebélyegezés végett a Budapest VIII. IX. X. ker. takarékpénztárnál a fenti határnapig bemutatni, mert ellenesetben e részbeli joguktól elesnek és a fennmaradó részvények az aláíróknak adatk ki. Az új részvényesek az 1894-ik évi osztalékban a régi részvényesekkel egyenlően részesednek.

5. A részvényaláírás zárhatáridejéül 1894. évi június hó 26-ik napja tűzetik ki.

6. Tuljegyzés esetén az igazgatóság fentartja magának a jogot a feles aláírások tetszés szerinti leszállítására.

Ezen feltételek értelmében kibocsátott részvényekre 1894. évi június hó 19., 20., 21., 22., 23., 24., 25. és 26-án jegyezni és egyuttal a befizetéseket teljesíteni lehet Budapesten, VIII. IX. X. kerületi takarékpénztár részvénytársaságnál, Budapesten, Üllői-ut 2. sz. és a sárospataki népbank utján.

Kelt Budapesten, 1894. évi június hóban.

A Tarnóczy tűzoltó- és gépgyár-részvénytársaság:

Dr. Rosenberg Gyula s. k.

ügyvéd, mint jegyző.

Kossuth Ferencz s. k.

elnök.